

TÖRTÉNELEM, TÁRSADALMI ÉS ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK

A nyolc évfolyamos gimnáziumok a nemzeti köznevelési törvény alapján a tehetséggondozás sajátos feladatát látják el. Az iskolatípus egyesíti egymással az általános iskola felső tagozata és a négy évfolyamos gimnázium egészét. A történelem-tananyag elrendezése a nyolc évfolyamos gimnáziumokban lineáris rendszerű. A feldolgozás jellegét tekintve végig elemző, forrás- és tevékenységközpontú.

A gimnáziumi *történelemtanítás* legfőbb célja az általános történelmi műveltség kiterjesztése és elmélyítése, valamint a magasabb műveltség megalapozását szolgáló nevelő-oktató tevékenység biztosítása. A történelmi tanulmányoknak jelentős szerepük van a tanulók személyiségének fejlesztésében, társadalmi szerepvállalásuk tudatosításában.

Olyan alapvető normákról, értékekről van szó, mint a nemzeti azonosságtudat kialakítása a magyar történelem feldolgozásával; az európai demokratikus értékrend kialakítása az egyetemes történelem elemzésével, valamint a keresztény azonosságtudat erősítése az egyháztörténeti ismeretek bővítésével és a magyar, illetve az egyetemes történelemben való elhelyezésével. Ezeken túl a társadalomismereti tantárgyrészek révén is a történelemtanítás segíti a demokratikus gondolkodásra és magatartásra nevelést; az állampolgári feladatokra és a tudatos közéleti részvételre való felkészítést; az alapvető személyiségi és emberi jogok, valamint erkölcsi normák megismerését és tisztelgetését; az egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos ismeretek és képességek fejlesztését; valamint a szociális érzékenység kialakítását a társadalmi egyenlőtlenségek okainak megismertetésével. Kiemelt cél annak érzékeltetése, hogy a magyar nemzet történelme sokféle egyéb nemzetiség és etnikum együttműködésének az eredménye is. Nyitott, elfogadó gondolkodást kell kialakítani az eltérő kultúrák iránt a kisebbségek történelmének áttekintésével – beleértve a határon túli magyarság és a hazai nemzeti és etnikai kisebbségek múltját és jelenét is –, különös tekintettel a Kárpát-medencében együtt élő népekre; továbbá a tudatos környezetvédelemre, fenntarthatóságra nevelésre kell törekedni a környezet és a természet, valamint az ember kapcsolatának koronkénti bemutatásával.

¹ A nyolc évfolyamos gimnáziumi képzés kezdő szakaszában, az 5-6. osztályban a *társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek* stúdium előzi meg a rendszeres történelemtanítás bevezetését. Ez a tantárgy alapvetően társadalomismereti és elbeszélő történeti tananyagokon, olvasmányokon keresztül készíti elő a rendszeres történelemtanítás megkezdését. Ennek keretében a fő feladat a társadalomismeret jelenismereti aspektusának az érvényesítése, továbbá a történelemtanítás megalapozása, a térben és időben való tájékozódás erősítésével, valamint a szaknyelvvvel való ismerkedés, a fogalmi kategorizálás révén. Emellett nem rendszerezett formában, de olvasmányanyagával bevezetést nyújt a XX. századi magyar és részben egyetemes történelembe is, amellyel rendszerezett formában a tanulók csak tanulmányaik végén találkozhatnak.

A kronologikus történelemtanítás lineáris rendszerű, bár az első harmada (7–8. évfolyam) épít az általános iskola 5-6. évfolyamain elsajátított tudáselemekre és kifejlesztett képességekre. A tananyag ilyen jellegű elrendezését több tényező is indokolja. A 12–13. év markáns pedagógiai életkorhatár, melytől a tanulók gondolkodása eléri azt az elvonatkoztatási szintet, melyen megértik a komplexebb történelmi fogalmakat és mélyebb összefüggéseket. Ezzel a szerkezettel egyrészt el lehet kerülni a felesleges ismétlődéseket, másrészt biztosítani lehet a tehetséggondozás magasabb szintjét lehetővé tevő mélyebb feldolgozást is.

A gimnáziumi történelemtanítás szintje a források önálló feldolgozásán alapuló, elemző jellegű, mely az összefüggések egyre önállóbb feltárását jelenti. Ugyanakkor a történelem élményszerű tanítására, közös feldolgozására kell törekedni, mely örömet jelent a diákok számára. El kell érni, hogy a tanulói tudás a tények ismeretén túl kiterjedjen az

ismeretek bővítésének igényére, az önálló tájékozódási és tanulási módszerek elsajátítására, a problémaérzékenységre és a kritikai gondolkodásra is.

Az ismeretek elsajátításával azonos fontosságú a tanulói képességek fejlesztése, melyet kellően változatos tevékenységformák biztosításával lehet a leghatékonyabban elérni. Ez azért is szükséges, hogy képessé váljanak a tanulók önálló ismeretek szerzésére, értelmezésére, velük kapcsolatban önálló vélemény megfogalmazására.

Fontos feladat a tanulói képességek különböző területeken történő azonos súlyú fejlesztése. Ezek az ismeretszerzés, tanulás; a kritikai gondolkodás; a kommunikáció; valamint az időben és térben való tájékozódás. El kell érni, hogy a tanulók a fejlesztési területek révén rendelkezzenek a történelmi gondolkodás kialakításához szükséges alapokkal; birtokában legyenek az alapvető történelmi tények ismeretének; tudják használni a szaknyelvet jelentő történelmi fogalmakat; képesek legyenek ismereteiket szóban és írásban egyaránt előadni. Ezek mellett el kell érni azt is, hogy tudják értelmezni a történelmi múlt és a jelenkor társadalmi eseményeit, és legyenek képesek álláspontjukat érvekkel alátámasztva képviselni.

A tantervi táblázatok fejlesztési követelmények oszlopában a Nat-ban rögzített négy fejlesztési feladattípusra lehet példákat találni. Az elvárás az, hogy egy kétéves ciklus során a megfelelő évfolyamokhoz kötött fejlesztési feladatok megvalósítását segítő adott tevékenységek mindegyike legalább egyszer megjelenjen. A szaktanár döntheti el, hogy melyik témánál mely fejlesztési feladatokat vagy tevékenységeket, milyen konkrét formában dolgozza fel. Így a tevékenység megnevezése után dőlt betűvel írt zárójeles példák is csupán javasolt, tájékoztató jellegűek. Ugyancsak tájékoztató jellegű, csupán javasolt a táblázatok ismeretek rovatában dőlt betűvel jelölt ismétlődő és hosszsmetszeti témák, valamint a kapcsolódási pontok és ajánlott anyagaik is.

A történelemtanítás egyik kulcsfontosságú feladata a tanulók történelemszemléletének formálása, ugyanakkor a pluralizmus alapelve jegyében az alkotmányos alapelvekbe nem ütköző eltérő szemlélet tiszteltetben tartása is elengedhetetlen.

A *társadalmi és állampolgári ismereteket* a 7–10. évfolyamokon a történelmi tartalmak részeként kell megjeleníteni oly módon, hogy az egyes korszakok eseményei, jelenségei feldolgozásakor az ide kapcsolódó kulcsfogalmakat, fogalmakat folyamatosan bővíteni, mélyíteni szükséges. A 11–12. osztály témakörei a társadalmi gyakorlatra összpontosító, szocializációs célú tartalmi egységek, amelyek komplex módon próbálnak reagálni a diákokat közvetlenül érintő társadalmi jelenségekre. Problémafelvetésük és szóhasználatuk olyan tudományterületekre épül, mint a szociológia, a szociálpszichológia, a politológia, a jogtudomány, a közgazdaságtan és a média tudománya. Az e témakörökben megjelenő ismeretek fontos szerepet játszanak a társadalom múltjára és jelenére vonatkozó középiskolai tudás összekapcsolásában. Együttal alapokat kínálnak annak megértéséhez, hogy miként működik a társadalom, az állam és a gazdaság, amelyben a diákok mindennapi élete zajlik. Ezért fontos, hogy közismereti tanulmányaik utolsó szakaszában, a fiatalok találkozzanak e témakörökkel, és a felnőtt kor küszöbén alapvető ismereteket, valamint ösztönzést kapjanak ahhoz, hogy aktív állampolgárként kapcsolódjanak be egyrészt saját helyi közösségeik, másrészt az ország egészének életébe.

7–8. évfolyam

Az évfolyamok által meghatározott életkori szinten már lehetőség van a múlt valóságát a korábbinál összetettebben, teljesebben, az általánosítás magasabb szintjét megragadva, sokoldalúbb történelmi összefüggésekbe ágyazva bemutatni. A tanulók már elvont fogalmi gondolkodásra is képessé válnak. A képzés tehetséggondozó jellegéből következően a történelemtanítás már az alsóbb évfolyamokon is nem csupán a múltat megjelenítő jellegű, hanem jobban közelít az elemző irányába. Mindez nem jelenti azonban azt, hogy képszerőség

elvét és igényét teljességgel el kellene hagyni, de mindenképpen törekedni kell arra, hogy a tanulók a történelem megismerésének és elemzésének alapvető módszereit is elsajátítsák. Ebben a képzési szakaszban kiemelt szerepet kap a magyar középkor bemutatásán keresztül a hazafiság erősítése, mely a magyar középkor történetén keresztül jól fejleszthető. További fontos cél a történelmi ismeretek önálló elsajátítása képességének mind magasabb szintre emelése.

Óraterv

	7. évf.	8. évf.	9. évf.	10. évf.	11.évf.	12.évf.
Heti óraszám	2 óra	2 óra	2 óra	2 óra	3 óra	3 óra
Éves óraszám	72 óra	72 óra	72 óra	72 óra	108 óra	96 óra

7. évfolyam

Óraszám: 72 óra/év
2 óra/hét

Ajánlás az éves óraszám felosztására

	Témakör	Óraszám
1.	Az őskor és az ókori Kelet	18 óra
2.	Az ókori Hellász	21 óra
3.	Az ókori Róma	26 óra
	<i>Rendszerező ismétlés</i>	7 óra

Tematikai egység	Az őskor és az ókori Kelet		Órakeret 18 óra
Előzetes tudás	Politikai rendszerek alapfogalmai, társadalmi rétegződés, a történelmi atlasz használata, a történelem forrásai.		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló felismeri, hogy a történelem különböző szaktudományok módszereit és eredményeit hívja segítségül a múlt rekonstruálásához, mivel a történelmi források sokszínűek. Tudatosul benne, hogy az emberi történelem korai időszakára vonatkozó eltérő tudományos megközelítések alapvetően a forrásanyag hiányosságából fakadnak. Felismeri, hogy a közösségek vallási törvényekkel, szokásokkal, szabályokkal, az államok jogrenddel teremtik meg az együttélés szükséges feltételeit. Belátja, hogy az emberi faj fennmaradása a természet és a társadalom szerves összefüggésében lehetséges. Megérti, hogy az ember az alkotó munka során állandóan felhasználja tapasztalatait, ismereteit. Felismeri, hogy a közösség teremti meg az embert, az ember viszont létrehozza és fenntartja közösséget. Felismeri, hogy minden társadalomnak megvannak a maga szabályai, s maga kormányzata, amelyek az emberek életét irányítják, s fordítva, a kormányzás is hat a társadalomra. A források önmagukban nem adnak válaszokat a kérdéseinkre. Elemzésre és a forrásokból kiolvasható információk megszólaltatására van szükség ehhez. Felismeri a természeti adottságok meghatározó szerepét az első államok, birodalmak keletkezésében és felbomlásában. Megismeri az ókori keleti vallások szellemi, társadalmi gyökereit, megérti az emberi kultúra fejlődésére gyakorolt hatásukat. Belátja, hogy a társadalom az ókori Keleten tagolt, melyben az engedelmesség, az emberek közötti kölcsönös függés és hierarchia egyaránt fontos. Képes ismereteket meríteni különböző információforrásokból, és azokat rendszerezni. Képes időmeghatározásra történelmi időszakokhoz kapcsolódva és konkrét eseményekhez kapcsolódva egyaránt.		
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
A történelem forrásai. Az őskőkor világa. Az újkőkor változásai (gazdaság, életmód, vallás). Az ókori folyamvölgyi civilizációk. A földrajzi környezet A Közel-Keletet egyesítő birodalmak. Birodalmak.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> - Különböző emberi magatartás-típusok, élethelyzetek megfigyelése különböző források alapján. (Pl. a zsákmányoló és a termelő életmód összehasonlítása.) - Írott forrásból szerzett információk rendszerezése. (Pl. Hammurapi törvényeinek elemzése megadott szempontok alapján.)	<i>Hittan:</i> A Biblia, az Ószövetség népének és kiemelkedő alakjainak története <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Bibliai történetek, dokumentumtípusok, írás- és könyvtártörténet. Az írás kialakulása, az írásjelek. <i>Matematika:</i> Lineáris időfogalom, időtartam, időpont, negatív	

Vallás az ókori Keleten. <i>A világvallások alapvető tanításai, vallásalapítók, vallásújítók.</i> Az ókori Kelet kulturális öröksége. Az írásbeliség kezdetei. <i>Vallások szellemi, társadalmi gyökerei és hatásai.</i>	– Önálló internetes információgyűjtés. (Pl. a buddhizmus jellemzői.) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Érvek gyűjtése vitatott történelmi kérdésben saját vélemény alátámasztására. (Pl. az egyiptomi piramisépítéshez kapcsolódó elképzelések.) <i>Kommunikáció:</i> – Ábra elemzése. (Pl. Egyiptom társadalmát vagy a sumer templomgazdaságot bemutató ábra elemzése.) – Szóbeli beszámoló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretek alapján. (Pl. az ókori keleti civilizációk jellegzetes tárgyi emlékeinek és kulturális örökségének feldolgozása.) <i>Tájékozódás térben és időben:</i> – Tanult események topográfiai helyének megmutatása térképen (pl. Nílus, Jeruzsálem, Egyiptom).	számok, kör. <i>Biológia-egészségtan:</i> A homo sapiens az egységes faj, fajok kihalása és megjelenése. <i>Vizuális kultúra:</i> A gízai piramisegyüttes. <i>Mozgókép-kultúra és médiaismeret:</i> A kommunikáció történetének alapfordulatai: írás.
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, változás és folyamatosság, okok és következmények, történelmi forrás, tények és bizonyítékok.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, népességszaporodás, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, termelés, erőforrások, gazdasági kapcsolatok, kereskedelem, város, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralkodó, birodalom, vallás, monoteizmus/egyistenhit, politeizmus/többistenhit, kultúra.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> őskor, ókor, régészet, homo sapiens, őskőkor, újkőkor, mágia, zsákmányoló életmód, bronzkor, vaskor, nemzetség, despotizmus, városállam, öntözéses földművelés, piramis, múmia, fáraó, hieroglifa, ékírás, hangjelölő írás, Biblia, próféta, Ószövetség, buddhizmus, brahmanizmus, konfucianizmus, taoizmus. <i>Személyek:</i> Kheopsz, II. Ramszesz, Hammurapi, Dávid, Salamon, I.	

	Dareiosz, Mózes, Buddha, Konfuciusz. <i>Topográfia:</i> „termékeny félhold”, Mezopotámia, Tigris, Eufrátesz, Egyiptom, Nílus, Palesztina, Perzsia, India, Kína, Babilon, Jeruzsálem. <i>Kronológia:</i> Kr. e. 8000 körül (az újkőkor kezdete), Kr. e. 3000 körül (az első államok kialakulása, az Egyiptomi Birodalom egyesítése), Kr. e. XVIII. sz. (Hammurapi uralkodása), Kr. e. X. sz. (a zsidó állam fénykora), Kr. e. VI. század (a babiloni fogság).
--	---

Tematikai egység	Az ókori Hellász		Órakeret 21 óra
Előzetes tudás	. A demokrácia fogalma, jellemzői.		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló képes jellemezni a különböző államformákat (királyság, köztársaság) és a hatalomgyakorlás eltérő formáit (demokrácia, diktatúra). Megismeri az ókori demokrácia alapelveit, vázlatosan összehasonlítja a modern demokrácia alapelveivel. Áttekinti a háborúk – történelmi, politikai, gazdasági, vallási, etnikai, hatalmi – okait, különválasztva az ürügyektől. Azonosítja a háborúk egyénekre és közösségekre gyakorolt hatásait. Elfogadja a közügyekben való részvétel fontosságát. Belátja a humánus, a szépség és jószág antik eszméje megbecsülésének és a művészi értékek megővésének szükségességét. Felismeri, hogy túlnépesedő területekről általában a népesség kiáramlásra kerül sor. Érzékeli, hogy a gazdaságilag fejletlen és fejlett területek közötti kereskedelem meglehetősen élénk lehet: nyersanyagokat, élelmiszereket ad az egyik oldal, míg iparcikket a másik. Átlátja, hogy európai civilizáció gyökerei az antikvitásból erednek. Képes az európai civilizáció gyökereinek feltárására, az ókori demokrácia alapelveinek vázlatos összehasonlítására a modern demokrácia alapelveivel. Képes a szerzett információk rendezésére és értelmezésére, kiselőadás tartására. Képes különböző időszakok történelmi térképeinek az összehasonlítására.		
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
A polisz kialakulása. <i>A földrajzi környezet.</i> A görög gyarmatosítás és hatásai. Az athéni demokrácia kialakulása. <i>A hatalommegosztás formái, szintjei.</i> Spárta. <i>Kisebbség, többség.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Történelmi atlasz használata. (<i>Pl. a görög-perzsa háborúk tanulmányozásához.</i>) – Vizuális rendezők készítése, tanulmányozása. (<i>Pl. az athéni és a spártai államszervezet megjelenítése ábrán.</i>) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Adott történetben valós és	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Mitológiai történetek, kulturált könyvtárhasználat. <i>Matematika:</i> Pitagorasz, Eukleidész. <i>Fizika:</i> Az atom fogalmának átalakulásai. <i>Földrajz:</i> A Balkán-félsziget földrajzi	

A görög-perzsa háborúk. A demokrácia működése Athénban. <i>Államformák, államszervezet.</i> Nagy Sándor birodalma és a hellenizmus. <i>Birodalmak.</i> Az ókori görög hitvilág, művészet, tudomány és hétköznapiak.	fiktív elemek megkülönböztetése. (Pl. <i>Plutarkhosz életrajzainak elemzése.</i>) – Az emberi cselekvés és annak következménye közti kapcsolat felismerése (pl. <i>Themisztoklész példáján</i>). <i>Kommunikáció:</i> – Beszámoló, kiselőadás tartása (pl. <i>a görög művészetek témájában</i>). – Rajzos vázlat (pl. <i>gondolatterkép készítése a görög gyarmatosítás hatásairól</i>). <i>Tájékozódás térben és időben:</i> – Események, jelenségek, tárgyak időrendbe állítása. (Pl. <i>a görög történelemről komplex kronológiai táblázat készítése.</i>) – A gyorsan és lassan lezajló változások megkülönböztetése. (Pl. <i>a hellenizmusban a görög és keleti jellemzők egymásra hatása.</i>)	adottságai. <i>Vizuális kultúra:</i> Görög műalkotások (pl. <i>athéni Akropolisz</i>). <i>Dráma és tánc:</i> Az ókori színház és a dráma. <i>Testnevelés és sport:</i> Olimpiatörténet.
Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, okok és következmények, interpretáció, jelentőség.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, népesedés, népességszaporodás, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, termelés, erőforrások, gazdasági kapcsolatok, gyarmatosítás, áruteremtés, pénzgazdálkodás, kereskedelem, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralkodó, köztársaság, demokrácia, polgárjog, birodalom, szuverenitás, politeizmus, kultúra.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> polisz, mitológia, olimpia, arisztokrácia, démosz, hoplita, türannisz, népgyűlés, esküdtbíró, demagógia, sztratégosz, cserépszavazás, Akropolisz, katonaállam, helóta, filozófia, hellenizmus. <i>Személyek:</i> Szolón, Peisizisztratosz, Kleiszthenész, Miltiadész, Leónidasz, Themisztoklész, Periklész, Pheidiasz, Hérodotosz, Platón, Arisztotelész, Nagy Sándor, legfontosabb görög istenek.	

	<i>Topográfia:</i> Balkán-félsziget, Olümposz, Athén, Spárta, Olüm pia, Marathón, Thermopü lai-szoros, Szalamisz, Peloponnészosz, Makedónia, Alexandria. <i>Kronológia:</i> Kr. e. 776 (az első feljegyzett olimpiai játékok), Kr. e. 594 (Szolón reformjai), Kr. e. 508 (Kleiszthenész reformjai), Kr. e. 490 (a marathóni csata), Kr. e. 480 (a thermopü lai csata, a szalamiszi ütközet) Kr.e. V. század közepe (Periklész kora, Athén fénykora), Kr. e. 336–323 (Nagy Sándor uralkodása), Kr. e. 31 (a hellenizmus időszakának vége).
--	---

Tematikai egység	Az ókori Róma	Órakeret 26 óra
Előzetes tudás	. Államszervezeti és társadalmi fogalmak.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló felismeri, hogy egy több évszázadon keresztül fennálló állam felemelkedésében és hanyatlásában több tényező együttes hatása játszik szerepet, valamint, hogy a hosszú életű birodalmak társadalma, gazdasági élete, politikai berendezkedése folyamatosan változik. Megismeri a birodalomszervezési elveket, valamint azt, hogy a kormányzati hatalom sokféle tényezőn nyugodhat: anyagi tényezők – tulajdon, jövedelem; politikai tényezők – legitimáció, jogok, jogkörök; társadalmi tényezők - társadalmi támogatottság; kulturális tényezők – ideológia; egyéb tényezők – erőszak. Látja, hogy a kormányzati hatalom általában egyének és testületek között oszlik meg. Megérti, hogy a gazdasági és katonai hatalom birtoklása alapja lehet egy-egy személy vagy csoport politikai befolyásának, de a politikai befolyás is gazdasági hatalomhoz juttathat embereket. Érzékeli a zsidó gyökerekből is táplálkozó kereszténység kialakulásának és egyházzá szerveződésének hatását a későbbi korok fejlődésére, valamint felismeri annak civilizációformáló szerepét. Látja a kereszténység jelentőségét Európa fejlődése és az emberi jogok kialakulása szempontjából. Belátja, hogy az ókori Római Birodalmat a katonai erő, fejlett jogrendszer és államszervezet jellemezte. Tudja, hogy az antik kultúra a görög és a római kultúra kölcsönhatása során alakult ki, látja ennek az európai civilizációra gyakorolt hatását. Képes források megbízhatóságára vonatkozó kérdések megfogalmazására, valamint feltevéseket megfogalmazni, közben vitában tárgyilagosan érvelni. Képes történelmi témákat vizuálisan ábrázolni (folyamatábra, diagram, vizuális rendező stb.).	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A királyok kora Rómában. A korai köztársaság időszaka. Társadalmi és politikai küzdelmek a köztársaságkori Rómában.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés tárgyak, épületek megfigyeléséből. (<i>Pl. római kori tárgyi emlék megtekintése.</i>) – Segédkönyvek, kézikönyvek, lexikonok	<i>Hittan:</i> Az Újszövetség, Jézus kora, Jézus élete és tanítása, az ősegyház élete, az egyházszerkezet, az egyház története az ókorban, a megtestesülés és a

A hódító Róma. A hódítások társadalmi, gazdasági és politikai hatásai. A római köztársaság válságának időszaka: reformok, reformkísérletek, egyeduralmi törekvések. <i>Békék, háborúk, hadviselés.</i> Korai császárkor, a principatus politikai rendszere. <i>Államformák, államszervezet.</i> A Római Birodalom gazdasága. A kereszténység kialakulása és legfontosabb tanai. <i>A világvallások alapvető tanításai, vallásalapítók, vallásújítók.</i> A kereszténység és a Római Birodalom viszonya, az egyházszervezet kialakulása. <i>Vallások szellemi, társadalmi gyökerei.</i> A Római Birodalom válsága és a Nyugatrómai Birodalom bukása. Pannónia provincia. A római hitvilág, művészet, tudomány és a jog. Életmód és mindennapok a Római Birodalomban.	használata (<i>pl. a római hadseregről készített kiselőadáshoz</i>). – A tanultak felhasználása új feladathelyzetben. (<i>Pl. a természeti viszonyok hatása az államok kialakulására.</i>) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Történelmi problémák felismerése, tanulmányozása. (<i>Pl. Miért üldözték a kereszténységet egyes római császárok?</i>) – Adott történetben valós és fiktív elemek megkülönböztetése (<i>pl. Róma alapításának mítosza</i>). – Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. (<i>Pl. Constantinus reformjai.</i>) <i>Kommunikáció:</i> – Folyamatábra készítése (<i>pl. a római köztársaság válságáról</i>). – Fogalmazás írása történelmi-társadalmi témáról (<i>pl. egy római polgár mindennapjairól</i>). – Események dramatikus megjelenítése. (<i>Pl. vita a senatusban Caesar korában.</i>) <i>Tájékozódás térben és időben:</i> – Kronológiai adatok rendezése. (<i>Pl. a római történelem eseményeinek időrendbe állítása.</i>)	Szentháromság dogmatikája. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Biblia, bibliai történetek, kulturált könyvtárhasználat. <i>Földrajz:</i> Az Appennini-félsziget és a Földközi-tenger medencéjének földrajzi adottságai. <i>Vizuális kultúra:</i> A római művészet (<i>pl. római Colosseum</i>).
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, változás és folyamatosság, okok és következmények, jelentőség.	

Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, népesedés, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, termelés, erőforrások, gazdasági kapcsolatok, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, kereskedelmi mérleg, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, birodalom, egyeduralkodó, királyság, köztársaság, császárság, önkényuralom, diktatúra, polgárjog, szuverenitás, vallás, politeizmus, monoteizmus, vallásszabadság, vallásüldözés.
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> patrícius, plebejus, consul, senatus, dictator, néptribunus, légio, provincia, senatori rend, lovagrend, rabszolga, polgárháború, triumvirátus, principatus, limes, colonus, dominatus, diaszpóra, Messiás, Újszövetség, evangélium, apostol, egyház, püspök, diakónus, zsinat, barbár, népvándorlás. <i>Személyek:</i> Hannibal, Cornelius Scipio, a Gracchus-testvérek, Marius, Sulla, Julius Caesar, Antonius, Augustus, Názáreti Jézus, Péter apostol, Pál apostol, Diocletianus, Constantinus, Theodosius, Attila. <i>Topográfia:</i> Appennini-félsziget, Róma, Karthágó, Szicília, Római Birodalom, Zama, Actium, Júdea, Betlehem, Konstantinápoly, Pannónia, Aquincum, Sopianae, Savaria. <i>Kronológia:</i> Kr. e. 753 (Róma hagyomány szerinti alapítása), Kr.e. 510 (a köztársaság létrejötte), Kr. e. 494 (a patrícius-plebejus harcok kezdete, a néptribunusi hivatal létrejötte), Kr. e. 367 (a Licinius–Sextius-féle földtörvény), Kr. e. 264–146 (a pun háborúk időszaka), Kr. e. 202 (a zamai csata), Kr. e. 133 (Tiberius Gracchus reformjai), Kr. e. 44 (Caesar halála), Kr. e. 31 (az actiumi csata), Kr. u. 70 (Jeruzsálem lerombolása), 313 (a milánói ediktum) 325 (a niceai zsinat), 395 (a Római Birodalom felosztása), 476 (a Nyugat-római Birodalom bukása).

8. évfolyam

Óraszám: 72 óra/év
2 óra/hét

Ajánlás az éves óraszám felosztására

	Témakör	Óraszám
1.	A középkor	27 óra
2.	A magyar őstörténet és az Árpádok kora	18 óra
3.	Magyarország története a vegyesházi királyok korában	20 óra
	<i>Rendszerező ismételés</i>	7 óra

Tematikai egység	A középkor	Órakeret 27 óra
Előzetes tudás		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló látja, hogy a felszínen változatlanak tűnő korokban végbemenetnek olyan változások, amelyek csak később és hosszabb távon fejtik ki hatásukat jelentősen az emberek életviszonyaira és életmódjára. Nyomon követi a középkori keresztény vallásos világkép módosulását a történelem során. Meghatározó európai fejlődési mozgatórugókként értékeli az egyéni érdekelttség kiterjedését, a hatalommegosztás elvének megjelenését az egyházi és világi, illetve a központi és helyi hatalom között. Érti a keresztény vallás szerepét az európai szellemi és hatalmi expanzióban, azonosítja az egyház társadalomépítő és -szabályozó tevékenységét, megérti távlatos jelentőségét. Tudatosítja az iszlám vallás civilizációformáló szerepét. Nyomon követi a középkori keresztény vallásos világkép módosulását a történelem során. Kimutatja a humanizmus örökségét a modern ember gondolkodásmódjában. Felismeri a könyvnyomtatás kulturális és politikai szerepének, jelentőségét. Azonosítja a rendiséget mint a modern állam középkori gyökerét. Kimutatja a középkori város továbbélését a modern európai	

	civilizációban, felméri a városokat megillető közösségi szabadságjogok és önkormányzatiság értékét. Feltárja a középkori keresztény civilizáció örökségét és kimutatja a középkori városi civilizáció továbbélését a modern európai civilizációban. Felismeri a termelés új szervezeti formáinak társadalomformáló hatását. Különböző szempontok alapján összehasonlítja Európa eltérő gazdasági fejlődésű régióit. Tudja, hogy a népsűrűség eloszlásából egy területen sokféle következtetést le lehet vonni (pl. a gazdaság fejlettségéről, a városiasodás mértékéről, háborús pusztításokról). Képes írott és hallott szövegekből tételeket kiemelni, szövegeket tömöríteni és átfogalmazni. Képes többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek a feltárására. Képes történelmi helyzetek dramatizálására.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Nyugat–Európa államai és birodalmai a kora középkorban. <i>Birodalmak.</i> Nyugat–Európa gazdasága és társadalma. <i>Erőforrások és termelési kultúrák.</i> A Bizánci Birodalom. A kereszténység a kora középkorban, az egyházszakadás. Az iszlám kialakulása és jellemzői. <i>Vallások szellemi, társadalmi, politikai gyökerei és hatásai.</i> Az arab birodalom kialakulása és az arab kultúra. A pápaság és a császárság küzdelme. A keresztes hadjáratok. A középkori város. <i>Falvak és városok.</i> A céhes ipar és a	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> - Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése különböző források alapján. (Pl. a kora középkori falu élete; céhes élet, lovagi életforma.) - Információk rendszerezése és értelmezése. Vizuális rendezők készítése. (Pl. a hűbéri láncolat sematikus ábrája.) - Önálló információgyűjtés adott témához, rövid szöveges ismertető készítése. (Pl. építészeti stílusok jellemzői.) - A tanultak felhasználása új helyzetekben. (Pl. céhszabályzat készítése; a nagy pestis egy túlélőjének visszaemlékezése.) <i>Kritikai gondolkodás:</i> - Társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, önálló megfogalmazása. (Pl. miért osztották fel Nagy Károly birodalmát?) - Feltevések	<i>Hittan:</i> Az egyház története a középkorban. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Könyvtárhasználat: könyv- és könyvtártörténet. <i>Erkölcstan:</i> A világvallások emberképe és erkölcsi tanításai. <i>Biológia-egészségtan:</i> Az emberi test anatómiája, a vérkeringés, fertőzés, higiénia, járvány. <i>Földrajz:</i> Európa földrajzi adottságai, az arab világ területe, éghajlat-módosító tényezők, világvallások. <i>Vizuális kultúra:</i> Bizánci művészet, romanika (pl. jáki templom), gótika (pl. amiens-i székesegyház, Giotto), reneszánsz (pl. Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti, Raffaello Santi) jelentős alkotásai és alkotói. <i>Ének-zene:</i> A reneszánsz zene.

kereskedelem. A rendiség kialakulása és jellemzői. <i>A hatalommegosztás formái, szintjei.</i> Válság és fellendülés Nyugat-Európában a XIV–XV. században. Itália, a humanizmus és a reneszánsz. <i>Világkép, eszmék, ideológiák.</i> Közép- és Kelet-Európa története a középkorban. <i>Felzárkózás, lemaradás.</i> Az Oszmán (Török) Birodalom felemelkedése és jellemzői. Művelődés és kultúra a középkorban. <i>Korok, korstílusok.</i> A középkori élet. <i>Hétköznapiak és ünnepek.</i>	megfogalmazása híres emberek, történelmi személyiségek viselkedésének mozgatórugóiról és következményeiről (<i>Pl. Mohamed tanításainak hatásai.</i>) – A különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán. (<i>Pl. a nyugati és a keleti kereszténység összehasonlítása.</i>) <i>Kommunikáció:</i> – Események, történetek elbeszélése élőszóban, illetve emlékezetből. (<i>Pl. az Egyházi (Pápai) Állam létrejötte.</i>) – Szóbeli beszámoló önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekből. (<i>Pl. a bencés szerzetesek mindennapjai.</i>) – Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi és erkölcsi témáról. (<i>Pl. Nagy Károly államszervezete.</i>) – Saját vélemény megfogalmazása, tárgyilagos érvelés és mások véleményének figyelembe vétele. (<i>Pl. vita a keresztes hadjáratok okairól.</i>) – Rajzos vázlat készítése. Folyamatábra, diagram elemzése (<i>pl. a középkori város szerkezetéről.</i>) – Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése (<i>pl. Canossa-járás).</i>	<i>Mozgókép-kultúra és médiaismeret:</i> A kommunikáció történetének alapfordulatai: nyomtatás. <i>Informatika:</i> Könyv- és könyvtártörténet, az internet tudatos használata.
---	--	---

	<i>Tájékozódás időben és térben:</i> – A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest, kronológiai számítások. <i>(Pl. események Nagy Károly megkoronázásához képest.)</i> – Néhány kiemelt esemény, jelenség topográfiai helyének megmutatása vagy elhelyezése a térképen. – Egyes történelmi jelenségek eltérő időbeli ritmusának felismerése. <i>(Pl. a középkor építészeti korstílusai.)</i> – A múltban élt emberek életének összehasonlítása a jelennel. <i>(Pl. a középkori és a mai városi élet.)</i> – Néhány kiemelt esemény, jelenség topográfiai helyének megjelölése vaktérképen.	
--	---	--

Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, változás és folyamatosság, történelmi forrás, okok és következmények.
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, falu, gazdaság, gazdasági tevékenység, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, hatalmi ágak, egyeduralom, monarchia (királyság, császárság), államszervezet, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, vallás, monoteizmus, vallásüldözés, kultúra.

Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> középkor, kancellária, grófság, római katolikus egyház, ortodox egyház, pápa, pátriárka, kiközösítés, szerzetes, kolostor, kódex, bencés rend, regula, feudalizmus, hűbériség, hűbérúr, hűbéres, vár, jobbágy, robot, majorság, uradalom, önellátás, nyomásos gazdálkodás, iszlám, Korán, kalifa, invesztitúra, cölibátus, Canossa-járás, inkvizíció, eretnokség, koldulórend, lovagrend, keresztes hadjáratok, avignoni fogság,
-------------------------	---

	antijudaizmus, rendi monarchia, középkori város, városi önkormányzat, hospes, céh, járványok, levantei kereskedelem, Hanza, huszitizmus, rekonkvizta, skolasztika, egyetem, lovag, román stílus, gótika, reneszánsz, humanizmus, könyvnyomtatás, perszonalunió, szultán, szpáhi, janicsár. <i>Személyek:</i> Nursiai Szent Benedek, Justinianus, Mohamed próféta, Karolingok, Nagy Károly, VII. Gergely, IV. Henrik, Aquinói Szent Tamás, Leonardo da Vinci, Husz János, Gutenberg, II. Mohamed. <i>Topográfia:</i> Bizánci Birodalom, Mekka, Arab Birodalom, Frank Birodalom, Monte Cassino, Egyházi (Pápai) Állam, Verdun, Német-római Birodalom, Szentföld, Velence, Firenze, Oszmán (Török) Birodalom, Rigómező. <i>Kronológia:</i> 622 („Mohamed futása”, a muszlim időszámítás kezdete), 732 (a frankok győzelme az arabok felett), 800 (Nagy Károly császárrá koronázása), 843 (a verduni szerződés), 962 (a Német-római Császárság létrejötte), 1054 (a nagy egyházszakadás), 1075 (az investitúraharc kezdete), 1096–99 (az első keresztes hadjárat), 1215 (a Magna Charta kiadása), 1122 (a wormszi konkordátum, az investitúraharc első szakaszának lezárása), 1389 (az első rigómezei ütközet), 1414 (a konstanzi zsinat kezdete), 1453 (Konstantinápoly elfoglalása, a százéves háború vége), XV. század közepe (a könyvnyomtatás kezdete).
--	--

Tematikai egység	A magyar őstörténet és az Árpádok kora	Órakeret 18 óra
Előzetes tudás	Mondák és legendák a magyar nép korai történetéből.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló tudja, hogy a magyar őstörténetben sok a vitatott kérdés és feltételezés, mert kevés és töredékes a rendelkezésre álló forrás, és így az egyes szaktudományok kutatási eredményei egymásnak is ellentmondhatnak. Felismeri a források felhasználásával, hogy a magyarság korai története során a környező népekkel való kapcsolatok segítették népünk alkalmazkodó képességét, új tudás elsajátítását, mely feltétele volt fennmaradásának. Megérti az államalapítás történelmi jelentőségét, Belátja, hogy az egyházszervezés és a vármegyerendszer évszázadokra meghatározta Magyarország fejlődését. Tudja, hogy az Árpád-korban megszilárdult a keresztény magyar állam. Megismeri és értékeli a legjelentősebb Árpád-házi uralkodók tevékenységét.	

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A magyarság eredete. A magyarság vándorlása. A honfoglalás. A kalandozások kora. A X. század politikai, társadalmi és	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése a szövegekben. <i>(Pl. az Aranybulla kulcsszavainak megkeresése korabeli törvényi előírások az</i>	<i>Hittan:</i> Az egyház története Magyarországon az Árpád-korban. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Mondák, legendák, Arany János: Rege a

gazdasági viszonyai. Az államalapítás első lépései Géza fejedelem uralkodása idején. A keresztény monarchia megalapítása I. (Szent) István uralkodása idején. <i>Uralkodók, államférfiak.</i> A trónviszályok és a királyi hatalom megszilárdulása a XI. század folyamán. A hatalomgyakorlás és az államszervezet a XII. században. III. Béla és kora. II. András és az Aranybulla. IV. Béla és a tatárjárás. <i>Kisebbség, többség, nemzetiségek.</i> A királyi hatalom meggyengülése, az utolsó Árpádok. A magyar egyház az Árpád-korban. Életmód, társadalom és gazdaság az Árpád-házi királyok idején. <i>Népesség, demográfia (vándorlás, migráció). Nők, férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák.</i> A magyar művelődés és kultúra emlékei az Árpád-korban.	<i>idegenekről.)</i> – Rövid szöveges tartalmi ismertető készítése az internet felhasználásával vagy ismeretterjesztő folyóiratból. (Pl. az <i>Árpád-házi szentek élete</i>.) – A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben. (Pl. <i>haditudósítás készítése a muhi csatáról</i>.) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint. (Pl. <i>Rogierius muhi csataleírásának átfogalmazása mongol szemszögből</i>.) – Feltevések megfogalmazása igaz történetek szereplői cselekedeteinek mozgatóiról és/vagy eljárásokról különböző nézőpontból. (Pl. <i>IV. Béla tatárjárás előtti és utáni politikája</i>.) – Önálló vélemény megfogalmazása szereplőkről, jelenségekről. (Pl. <i>Szent László törvényalkotó tevékenysége</i>.) <i>Kommunikáció:</i> – Különböző információforrások alapján következtetések megfogalmazása. (Pl. <i>az egyházszerzés jellemzőinek bemutatása ábra és a térkép alapján</i>.) – Saját vélemény megfogalmazása,	csodaszarvasról. <i>Hon- és népismeret:</i> Az ősi magyar kultúra hagyatéka, néprajzi tájak, hagyományos magyar történelmi sportok, népi mesterségek. <i>Földrajz:</i> Kárpát-medence földrajza, Magyarország tájai és folyói, Kelet-Európa és Szibéria tájai és fő folyói. <i>Vizuális kultúra:</i> Szent Korona, a honfoglalás kora (pl. <i>a nagyszentmiklósi kincs</i>), romantika (pl. <i>jáki templom</i>), gótika jelentős alkotásai.
--	---	--

	tárgyilagos érvelés és mások véleményének figyelembe vétele. <i>(Pl. II. András birtokpolitikája.)</i> – Események, történetek elbeszélése előszóban, illetve emlékezetből. <i>(Pl. egy kalandozó hadjárat felidézése.)</i> <i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Események, jelenségek, tárgyak, személyek időrendbe állítása. <i>(Pl. az Árpád-házi uralkodók időrendi sorba rendezése.)</i> – Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Egyszerű alaprajzok készítése. <i>(Pl. egy Árpád-kori falu alaprajza.)</i> – Néhány kiemelt esemény, jelenség topográfiai helyének megmutatása a térképen, vagy elhelyezése a vaktérképen.	
Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, történelmi források, tények és bizonyítékok, interpretáció, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességgrobbanás, népességfogyás, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, hatalmi ágak, egyeduralom, monarchia (királyság), államszervezet, törvény, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, vallás, monoteizmus, vallásüldözés, kultúra.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> nyelvrokonság, hunok, finnugor, őstörténet, őshaza, félnomád életmód, nagycsalád, törzs, törzsszövetség, fejedelem, kettős fejedelemség, táltos, honfoglalás, kalandozások, királyi vármegye, ispán, nádor, egyházmegye, érsekség, királyi tanács, tized, várjobbágy, bán, vajda, szerviens, Aranybulla, ellenállási jog, nemesi vármegye, székelyek, szászok, tatárok, kunok, familiaritás,	

	báró, nemes, hiteleshely. <i>Személyek:</i> Árpád, Géza fejedelem, I. (Szent) István, Koppány, Szent Gellért, I. (Szent) László, Könyves Kálmán, III. Béla, Anonymus, II. András, IV. Béla. <i>Topográfia:</i> Ural, Magna Hungaria, Baskíria, Kazár birodalom, Levédia, Etelköz, Vereckei-hágó, Kárpát-medence, Pozsony, Augsburg, Pannonhalma, Esztergom, Székesfehérvár, Buda, Erdély, Horvátország, Dalmácia, Muhi. <i>Kronológia:</i> 895–900 (a honfoglalás), 907 (a pozsonyi csata), 955 (az augsburgi csata), 972–997 (Géza fejedelemsége), 996 (a pannonhalmi apátság alapítása), 997/1000–1038 (I. /Szent/ István uralkodása), 1077–95 (I. /Szent/ László uralkodása), 1095–1116 (Könyves Kálmán uralkodása), 1205–1235 (II. András uralkodása), 1222 (az Aranybulla kiadása), 1235–70 (IV. Béla uralkodása), 1241–42 (a tatárjárás), 1301 (az Árpád-ház kihalása).
--	---

Tematikai egység	Magyarország története a vegyesházi királyok korában	Órakeret 20 óra
Előzetes tudás	A lovagi életmód és kultúra. A középkori város. Nyugat-Európa válsága. Az Oszmán (Török) Birodalom. Művelődés és kultúra a középkorban. Az államszervezet, a gazdaság és a társadalom változásai az Árpád-korban. Állam, államszervezet.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló megismeri és értékelni tudja a kor jelentős uralkodóit és tevékenységüket. Tudja bizonyítani példák bemutatásával, hogy a Magyar Királyság Közép-Európa egyik jelentős hatalma volt, és sorsa több ponton összekapcsolódott a környező államok és Nyugat-Európa fejlődésével. Megérti a királyi hatalom súlyának a változása és a gazdasági és társadalmi folyamatok közötti összefüggéseket. Be tudja mutatni az áruterelés és pénzgazdálkodás, valamint a rendiség szerepét. Felismer néhány történelmi párhuzamot és analógiát az európai és a magyar történelem között (pl. a reneszánsz esetében vagy a királyi hatalom jellemzői alapján).	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A tartományúri hatalom felszámolása. A középkori magyar állam megerősödése I. Károly uralkodása idején. A természetformálás és átalakítás hatásai. I. (Nagy) Lajos törvényalkotói tevékenysége	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Segédkönyvek, kézikönyvek, atlaszok, lexikonok használata. (Pl. <i>Hunyadi János hadjáratainak ismertetése.</i>) – Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Janus Pannonius: Pannónia dicsérete, kulturált könyvtárhasználat. <i>Hon- és népismeret:</i> Épített örökségünk, szellemi kulturális örökség. <i>Biológia-egészségtan:</i> Fertőzés, higiénia, járvány.

és külpolitikája. <i>Járványok.</i> Luxemburgi Zsigmond magyarországi uralkodása és külpolitikája. Hunyadi János törökellenes harcai és kormányzósága. <i>Egyezmények, szövetségek.</i> Hunyadi Mátyás reformjai és külpolitikája. Mátyás, a reneszánsz uralkodó. A késő középkori magyar egyház. Társadalmi és gazdasági változások a XIV–XV. században. A magyar művelődés és kultúra emlékei a XIV–XV. században. <i>Korok, korstílusok.</i>	megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, különböző médiumok anyagából. <i>(Pl. Mátyás udvara.)</i> – Információk rendszerezése és értelmezése. Vizuális rendezők készítése. <i>(Pl. I. Károly és Hunyadi Mátyás bevételeinek összevetése.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Feltevések megfogalmazása történelmi személyiségek viselkedésének mozgatóiról és következményeiről <i>(Pl. a Hunyadiak törökpolitikája.)</i> – Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek, intézmények háttéréről, feltételeiről, okairól. <i>(Pl. a középkori városfejlődés.)</i> <i>Kommunikáció:</i> – Szóbeli beszámoló önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekből. <i>(Pl. a gótika Magyarországon.)</i> – Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése. <i>(Pl. a visegrádi királytalálkozó.)</i> – Saját vélemény megfogalmazása, tárgyilagos érvelés és mások véleményének figyelembe vétele. <i>(Pl. Nagy Lajos hadjáratainak értékelése.)</i> <i>Tájékozódás időben és</i>	<i>Földrajz:</i> A Balkán természeti földrajzi viszonyai; Magyarország természeti földrajza; településtípusok és szerepük. <i>Ének-zene:</i> A reneszánsz zene. <i>Informatika:</i> Könyv- és könyvtártörténet.
---	---	--

	<i>térben:</i> – Kronológiai adatok rendezése. <i>(Pl. események uralkodókhöz kötése.)</i> – Egyes történelmi jelenségek eltérő időbeli ritmusának felismerése. <i>(Pl. a korstílusok európai és magyarországi megjelenése.)</i>	
Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, történelmi források, tények és bizonyítékok, interpretáció, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, hatalmi ágak, egyeduralom, törvény, monarchia (királyság), államszervezet, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, vallás, kultúra.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> tartományúr, bandérium, honorbirtok, aranyforint, regálé, harmincad, kamara haszna, kapuadó, szabad királyi város, bányaváros, mezőváros, úriszék, köznemes, kilenced, ősiség, végvárrendszer, rendi országgyűlés, telekkatonaság, kormányzó, rendkívüli hadiadó, füstpénz, fekete sereg, Corvina, káptalan, harmadrend. <i>Személyek:</i> I. Károly, Csák Máté, I. (Nagy) Lajos, Luxemburgi Zsigmond, Hunyadi János, Kapisztrán (Szent) János, Hunyadi Mátyás, Kinizsi Pál. <i>Topográfia:</i> Körmöcbánya, Besztercebánya, Visegrád, Nikápoly, Várna, Nándorfehérvár, Kenyérmező, Bécs. <i>Kronológia:</i> 1308–42 (I. Károly uralkodása), 1335 (a visegrádi királytalálkozó), 1342–82 (I. /Nagy/ Lajos uralkodása), 1351 (I. /Nagy/ Lajos törvényei), 1387–1437 (Luxemburgi Zsigmond uralkodása), 1396 (a nikápolyi csata), 1443–44 (a hosszú hadjárat), 1444 (a várnai csata, I. Ulászló halála), 1456 (a nándorfehérvári diadal), 1458–90 (I. /Hunyadi/ Mátyás uralkodása), 1479 (a kenyérmezei csata).	

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	Ismerje fel és fogadja el az ókori és középkori egyetemes és magyar kultúrkincs rendszerező megismerésével, az egyetemes emberi értékek tudatos vállalását, a családhoz, a lakóhelyhez, az egyházhoz, a nemzethez való tartozás fontosságát. Ismerje fel a múltat és a történelmet formáló, összetett folyamatok, látható és a háttérben meghúzódó összefüggéseit, és tudja azonosítani ezek erkölcsi-etikai aspektusait. Ismerje fel a korábbi korokban élt emberek, közösségek élet-, gondolkodás- és szokásmódját, a különböző államformák működési jellemzőit.
---	---

	Ismerje fel a tanuló a civilizációk történetének jellegzetes sémáját (kialakulás, virágzás, hanyatlás). Ismerje és mind szélesebb körben alkalmazza a történelem értelmezését segítő kulcsfogalmakat és egyedi fogalmakat, az árnyalt történelmi tájékozódás és gondolkodás érdekében. Ismerje fel, hogy az utókor a nagy történelmi személyiségek, nemzeti hősök cselekedeteit a közösségek érdekében végzett tevékenységek szempontjából értékeli. Tudjon példákat mondani különböző korok eltérő értékítéleteiről egy-egy történelmi személyiség kapcsán, tevékenységük bemutatása alapján. Tudja, hogy az egyes népeket vallásuk és kultúrájuk, életmódjuk alapján lehet megkülönböztetni. Ismerje fel, hogy a vallási előírások, valamint az államok által megfogalmazott szabályok döntő mértékben befolyásolhatják a társadalmi viszonyokat és a mindennapokat. Tudja, hogy a történelmi jelenségeket, folyamatokat társadalmi, gazdasági, szellemi tényezők együttesen befolyásolják. Ismerje fel a meghatározó vallási, társadalmi, gazdasági, szellemi összetevőket egy-egy történelmi jelenség, folyamat értelmezésénél. Tudja értelmezni az eltérő uralkodási formák és társadalmi, gazdasági viszonyok közötti összefüggéseket. Ismerje a keresztény Magyar Királyság létrejöttének, virágzásának eredményeit, meghatározó politikai szereplőit. Legyen képes történelmi-társadalmi, erkölcsi problémákat felismerni és megfogalmazni, többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeit feltárni, feltevéseket megfogalmazni történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. Legyen képes mindennapi élethelyzeteket elbeszélni, eljátszani a különböző szereplők szempontjából. Legyen képes feltevéseket megfogalmazni az egyes társadalmi-történelmi jelenségek, intézmények háttéréről, feltételeiről, okairól, érveket gyűjteni a feltevések mellett és ellen. A forráskritika alapelemei közül tudjon kérdéseket megfogalmazni a forrás megbízhatóságára vonatkozóan. Legyen képes beszámolót, kiselőadást tartani szépirodalmi művekből, sajtótermékekből, rádió- és televízió-műsorokból. Legyen képes rajzos vázlatot készíteni, folyamatábrát, diagramot elemezni, fogalmazást írni történelmi-társadalmi és erkölcsi témáról. Legyen képes a történelmi események időmeghatározását konkrét kronológiai adatokkal megadni, azokat kezdetleges szinten rendezni, kronológiai számításokat végezni, a tanultakat elhelyezni az időben, a korszakokon belül, kronológiai számításokat végezni. Legyen képes az egyes korszakokat jellegzetességeik alapján megragadni és összehasonlítani, valamint a gyorsan és lassan lezajló változásokat megkülönböztetni. Legyen képes helyeket megkeresni a térképen, távolságot becsülni és számítani, eseményeket és jelenségeket leolvasni a történelmi térképekről. A kiemelt eseményeket és jelenségeket tudja elhelyezni vaktérképen.
--	---

E két évfolyam fő feladata a forráskezelés és -elemzés alapszabályainak, illetve a tudományos anyaggyűjtés elemeinek elsajátítása. Ezzel együtt tovább kell erősíteni az elemző, az oksági viszonyokat kutató jellegű munkát. Mindezek csak a tanulók fokozott tevékenykedtetése révén érhetők el. Kiemelt szerepe van a problémaközpontú történelemtanításnak, mely adott esetben teljesen eltérő nézőpontok ütköztetését is szükségessé teszi. A kulcskompetenciák közül a hatékony és önálló tanulás szintjének emelése a legfontosabb feladat.

A történelem tantárgy kiválóan alkalmas az önálló ismeretszerzés kialakítására. Ehhez ismerni kell az elsődleges és másodlagos források kezelésének és elemzésének a szabályait. A tudományos anyaggyűjtéshez viszont nélkülözhetetlen a könyvtárakban, illetve azok anyagában (kézikönyvek, lexikonok, atlaszok, ismeretterjesztő folyóiratok stb.), valamint az elektronikus adatbázisokban való tájékozottság. A diákoknak ezen az életkori szinten a szaknyelvet felhasználva el kell jutni az események elbeszélésétől, a források tartalmi ismertetésétől a problémafelvetés, magyarázat, fejtegetés, következtetés és érvelés gyakorlati alkalmazásáig. Fontos feladat a különböző diagramok, grafikonok elemzése, majd készítési lehetőségeinek a megteremtése is, képi információhordozók gyűjtése, válogatása és készítése, valamint az időben és térben való tájékozottság fejlesztése. Kiemelten fontos ezért a térképhasználat fejlesztése. A tanulók tudják használni a tematikus térképet, tudjanak azokon méréseket és becsléseket végezni, adatokat értelmezni. (pl. lakosságszám, népsűrűség, gazdasági fejlettség). Tudják a tematikus térképek adatait összehasonlítani, s ebből következtetéseket levonni, és a térképi információkat beépíteni a szóbeli és az írásbeli feladatok megoldásaiba.

9. évfolyam

Óraszám: 72 óra/év
2 óra/hét

Ajánlás az éves óraszám felosztására

	Témakör	Óraszám
1.	A világ és Európa a kora újkorban	23 óra
2.	Magyarország a kora újkorban	30 óra
3.	A felvilágosodás kora	12 óra
	<i>Rendszerező ismétlés</i>	7 óra

Tematikai egység	A világ és Európa a kora újkorban	Órakeret 23 óra
Előzetes tudás	A késő középkor demográfiai és társadalmi folyamatai Európában. A távolsági kereskedelem a középkori Európában (levantei, Hanza). Az Oszmán (Török) Birodalom felemelkedése. Válság és fellendülés Európában a XIV–XV. században. Állam, államszervezet, társadalom.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló érzékeli, hogy az emberek a maguk által leghelyesebbnek gondolt módon cselekszenek. Az azonban, hogy a különböző korokban mit tartottak helyesnek vagy helytelennek jelentős mértékben eltért egymástól. Ahhoz, hogy az emberek tetteit és döntéseit helyesen tudjuk megítélni, először meg kell érteni a helyzetet, amelyben éltek. Belátja, hogy a világ különböző civilizációit összeköti az emberi alapszükségletek biztosításának igénye (élelem, biztonság, világ megértésének igénye stb.). Megérti, hogy a kultúrák találkozása milyen esélyeket és/vagy veszélyeket hordoz magában. Képes empatikusan, a leigázottak szempontjából is értékelni a földrajzi felfedezéseket és az azt követő gyarmatosítást.	

	A tanuló belátja, hogy Amerika felfedezése gyökeresen megváltoztatta a világ képét. Felismeri, hogy a kereskedelmi utak feletti ellenőrzés általában jelentős hatalmi pozíciót is jelent, valamint hogy a kereskedelmi utak terén lezajló változások átrendezik a régiók közötti gazdasági erőviszonyokat, hosszú távon jelentős gazdasági, társadalmi és politikai következményekkel járnak. Átlátja a tőkés gazdaság működési mechanizmusát, felismeri a termelés új szervezeti formáinak társadalomformáló hatását. Tudja, hogy a reformáció a katolikus egyház világi hatalmával való szembefordulás nyomán jött létre, és érti, hogy a hitélet megújítása mellett a protestáns gondolkodásmód (önkormányzatiság, hivatás-etika) terjesztésével jelentős eszmei és társadalmi hatást gyakorolt Európára. Megismeri az európai régiók eltérő fejlődését és egymásra hatását. Képes összehasonlítani történelmi időszakokat, egybevetni eltérő emberi sorsokat. Képes a történelmi tér változásainak leolvasására, az adott témához leginkább megfelelő térkép kiválasztására.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A földrajzi felfedezések. <i>Felfedezők, feltalálók. A fanatizmus jellemzői és formái.</i> A korai gyarmatosítás. A világmisszió kialakulása A világgazdaság kialakulásának gazdasági, társadalmi hatásai Nyugat- és Közép-Európában. A kapitalista gazdaság jellemző vonásai. A reformáció kezdetei, Luther tevékenysége. A reformáció kálvini ága. <i>Vallások szellemi, társadalmi, politikai gyökerei és hatásai.</i> A reformáció egyéb irányzatai. A katolikus megújulás. Az abszolutizmus. <i>Államformák, államszervezet.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból. <i>(Pl. a földrajzi felfedezések gazdasági hatásainak vizsgálata.)</i> – A rendelkezésre álló ismeretforrások áttekintése és értékelése. <i>(Pl. információk gyűjtése XIV. Lajosról, forráskritikai megközelítésben.)</i> – Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. <i>(Pl. a vallási tolerancia és intolerancia következményei, a kora újkori városi és falusi élet összehasonlítása.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Különböző filmek vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. <i>(Pl. a Kolumbuszról)</i>	<i>Hittan:</i> Az egyház története a kora újkorban. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Shakespeare egy drámája, Molière egy komédiája. <i>Matematika:</i> Pascal. <i>Fizika:</i> A Föld, a Naprendszer és a Világmindenség fejlődéséről alkotott elképzelések. <i>Földrajz:</i> Térképi ábrázolás, földrajzi fókuszterület. <i>Vizuális kultúra:</i> A barokk stílus (pl. Rubens, Rembrandt). <i>Ének-zene:</i> A barokk zene (pl. Purcell, Monteverdi, J. S. Bach). <i>Dráma és tánc:</i> Az angol reneszánsz színház és dráma. A francia klasszicista színház

A Habsburg-francia vetélkedés kezdetei a XVI. században. Spanyolország a kora újkorban. A Tudorok kora Angliában. Az angol polgárháború. Az alkotmányos monarchia létrejötte Angliában. <i>A hatalommegosztás formái, szintjei.</i> A francia vallásháború, XIV. Lajos abszolutizmusa. Nagyhatalmi küzdelmek a XVII–XVIII. században: a harmincéves háború, a spanyol örökösödési háború és az északi háború. Közép-Európa kora újkori története. Az orosz nagyhatalom kialakulása, Nagy Péter reformjai. <i>Fölzárkózás, lemaradás.</i> Tudományok, művészetek a kora újkorban. Életmód és mindennapok a kora újkorban.	<i>készült dokumentum- és játékfilm összehasonlító elemzése.)</i> – Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek mozgatórugóiról (<i>pl. a Stuart-restauráció uralkodóinak politikai döntései kapcsán</i>). – Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból. (<i>Pl. reformátor és jezsuita rendi szerzetes véleménye a harmincéves háborúról, angol nemes és bérlő a bekerítésekről.</i>) <i>Kommunikáció:</i> – Vita során véleménykülönbségek tisztázása (<i>pl. az abszolutizmus pozitív vagy negatív megítélése témájában</i>). – Különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása. (<i>Pl. Spanyolország, Anglia gazdasága; Közép-, Kelet- és Nyugat-Európa társadalma.</i>) – Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) készítése. (<i>Pl. a harmincéves háborúban vagy a spanyol örökösödési háborúban szembenálló felek, szövetségek bemutatása.</i>) – Elsődleges történelmi források elemzése, különféle társadalmi-történelmi összefüggések felderítése. (<i>Pl. a Jognyilatkozat hatása Anglia politikai</i>	és dráma.
--	---	------------------

	<i>rendszerére.)</i> <i>Tájékozódás térben és időben:</i> – Kronológiai adatok (pl. a kora újkor eseményeinek összerendezése). – Különböző időszakok térképeinek összehasonlítása. <i>(Pl. a földrajzi felfedezések időszaka előtti és utáni térképek tanulmányozása során).</i>	
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, változás és folyamatosság, okok és következmények, történelmi források, interpretáció, jelentőség.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, termelési egység, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, gyarmatosítás, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralom, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, vallás, vallásüldözés, kultúra, antijudaizmus.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> újkor, felfedező, gyarmat, ültetvény, misszió, akkomodáció, redukció, tőke, tőkés, kapitalizmus, bérmunkás, világkereskedelem, manufaktúra, vetésforgó, abszolutizmus, merkantilizmus, reformáció, protestáns, evangélikus, református, anglikán, puritán, antitrinitáriusok, ellenreformáció és katolikus megújulás, jezsuiták, szeminárium, egyházlátogatás, barokk, restauráció, Jognyilatkozat, alkotmányos monarchia, cenzusos választójog, nemesi köztársaság, cár. <i>Személyek:</i> Kolumbusz, Vasco da Gama, Magellán, Las Casas, V. Károly, Luther, Kálvin, Loyolai (Szent) Ignác, Kopernikusz, VIII. Henrik, I. Erzsébet, Cromwell, IV. Henrik, Richelieu, XIV. Lajos, I. (Nagy) Péter, Newton, Spinoza. <i>Topográfia:</i> Amerika, India, Kína, Németalföld, London, Párizs, Versailles, Szentpétervár, portugál és spanyol gyarmatok. <i>Kronológia:</i> 1492 (Amerika felfedezése), 1494 (tordesillasi szerződés), 1517 (Luther fellépése, a reformáció kezdete), 1540) (a jezsuita rend alapítása), 1545–63 (a trienti/tridenti zsinat), 1555 (az augsburgi vallásbéke), 1618–48 (a harmincéves háború), 1642–49 (az angol polgárháború), 1689 (a Jognyilatkozat kiadása), 1700–1721 (az északi háború), 1701–1714 (a spanyol örökösödési háború).	

Tematikai egység	Magyarország a kora újkorban	Órakeret
-------------------------	-------------------------------------	-----------------

		30 óra
Előzetes tudás	Magyarország története a XV. században. A rendi monarchia és az abszolutizmus politikai rendszere. Az Oszmán (Török) Birodalom. Nemzetközi viszonyok a XVI–XVII. században. A kontinentális munkamegosztás. Állam, államszervezet, társadalom.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló tudja, hogy a sorsfordító történelmi események nem kizárólag egy kiváltó okra vezethetők vissza, és következményeik döntően befolyásolhatják egy adott állam/közösség fejlődésének lehetőségeit. Értékeli a Rákóczi-szabadságharc idején létrejött széles társadalmi összefogás mozgósító erejét és a kölcsönös engedményeken alapuló megállapodás hosszú távú jelentőségét. Felismeri a kiemelkedő történelmi személyek közösségformáló és társadalom-átalakító szerepét. Megérti, hogy a reformáció a bibliafordítás, a magyar nyelvű hitélet és a magyar írásbeliség fellendülése révén formálta jelentősen a magyar művelődéstörténetet, a katolicizmus megújulása során kialakított hagyományok a magyar nemzettudat fontos részévé váltak. Belátja, hogy az oszmán-török katonai fölény mellett a politikai megosztottság is hozzájárult az ország három részre szakadásához. Megérti a részekre szakadt ország helyzetét a két nagyhatalom ütközőzónájában, és belátja, hogy a török kiűzését a hatalmi erőegyensúly felbomlása tette lehetővé. Átlátja a másfél évszázados török uralom rövid és hosszú távú következményeit. Képes elemezni az egyetemes és magyar történelem eltérő időbeli ritmusát, és ezek kölcsönhatásait. Képes különböző információforrásokból egyszerű önálló térképvázlatok rajzolására.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A Jagelló-kor. A mohácsi csata és következményei. Az ország három részre szakadása, a várháborúk. A három országrész berendezkedése: a királyi Magyarország és a török hódoltság. A három országrész berendezkedése: az Erdélyi Fejedelemség. <i>Kisállamok, nagyhatalmak.</i> A reformáció Magyarországon.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Egy történelmi oknyomozás megszervezése. <i>(Pl. Fráter György halála)</i> – Ismeretszerzés különböző forrásokból. <i>(Pl. irodalmi művek forrásértéke [Szigeti veszedelem, Egri csillagok].)</i> – Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. <i>(Pl. a török kori nemesi élet rekonstruálása levelezés alapján.)</i> – Rendelkezésre álló ismeretforrások	<i>Hittan:</i> Pázmány Péter <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem; Gárdonyi Géza: Egri csillagok; Balassi Bálint: Egy katonaének; Mikes Kelemen: Törökországi levelek. <i>Matematika:</i> Statisztikai táblázatok elemzése. <i>Földrajz:</i> Magyarország természetföldrajza, népesedési, gazdasági diagramok elemzése.

A tizenöt éves háború és a Bocskai-felkelés. A katolikus megújulás Magyarországon. A magyar rendek és a Habsburg-udvar viszonya a XVII. században. Az Erdélyi Fejedelemség virágkora: Bethlen Gábor és I. Rákóczi György fejedelemsége. Zrínyi Miklós, a politikus és hadvezér pályája. A török hódoltság korának gazdasága, demográfiai folyamatai. Élet a három országrészben. A török kiűzése Magyarországról. A Rákóczi-szabadságharc története. <i>Egyezmények, szövetségek.</i>	áttekintése és értékelése. <i>(Pl. eltérő történészi vélemények a szatmári békéről.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Különböző történelmi elbeszélések összehasonlítása a narráció módja alapján. <i>(Pl. események rekonstruálása török és magyar források alapján.)</i> – Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése, feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. <i>(Pl. magyarországi nyomdászok szerepe a reformációban, ellenreformációban.)</i> – Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása. <i>(Pl. a váradi béke.)</i> – Önálló vélemény megfogalmazása történelmi eseményekről, szereplőkről. <i>(Pl. Thököly törökbarát politikája.)</i> – Kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságaira, rejtett szándékaira vonatkozóan. <i>(Pl. Zrínyi halálának körülményeit leíró beszámoló elemzése.)</i> <i>Kommunikáció:</i> – Folyamatábra készítése <i>(pl. a reformáció terjedésének okairól).</i>	<i>Ének-zene:</i> A reneszánsz hangszeres zene <i>(pl. Bakfart Bálint).</i> <i>Informatika:</i> Az internet tudatos és kritikus használata.
---	--	---

	– Ábra készítése (pl. a három országrész államszervezetéről). – Beszámoló, kiselőadás tartása népszerű tudományos irodalomból származó szövegek alapján. (Pl. Pázmány Péter életéről.) Tájékozódás térben és időben: – Egyszerű térképvázlatok rajzolása (pl. a három részre szakadt ország végvárairól) – Kronológiai adatok rendezése (pl. a nemzetközi és magyarországi események összefüggéseinek a bemutatására). – Néhány kiemelt esemény, jelenség topográfiai helyének megjelölése vaktérképen. (Pl. a Rákóczi-szabadságharc fordulópontjai). – A történelmi tér változásainak leolvasása különböző térképekről. (Pl. a török hódoltság demográfiai hatásai.)	
Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, okok és következmények, tények és bizonyítékok, interpretáció, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, nemzetiség, népesedés, népességfogyás, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralom, monarchia, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, vallás, vallásüldözés, kultúra.	

Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> örökös jobbágyság, rendi dualizmus, vilajet, hajdú, vitézlő rend, unitárius, kollégium, rendi nemzet, kuruc, szabad királyválasztás joga, trónfosztás. <i>Személyek:</i> Dózsa György, II. Lajos, Szapolyai János, I. Ferdinánd, I. Szulejmán, Fráter György, Dobó István, Károli Gáspár, Bocskai István, Bethlen Gábor, I. Rákóczi György, Pázmány Péter, Zrínyi Miklós (a költő és hadvezér), I. Lipót, Thököly Imre, Savoyai Jenő, II. Rákóczi Ferenc. <i>Topográfia:</i> Mohács, Kőszeg, Hódoltság, Erdélyi Fejedelemség, Gyulafehérvár, királyi Magyarország, Eger, Szigetvár, Nagyszombat, Szentgotthárd, Sárospatak, Debrecen, Zenta, Ónod, Bécs. <i>Kronológia:</i> 1526 (a mohácsi csata), 1541 (Buda török kézre kerül, az ország három részre szakadása), 1552 (Eger sikertelen török ostroma), 1566 (Szigetvár eleste), 1591–1606 (a tizenöt éves háború, végén a bécsi béke), 1635 (a nagyszombati egyetem alapítása), 1664 (Zrínyi Miklós téli hadjárata, a vaskvári béke), 1686 (Buda visszafoglalása), 1687 (a pozsonyi országgyűlés döntései), 1697 (zentai csata), 1699 (a karlócai béke), 1703–11 (a Rákóczi-szabadságharc), 1707 (az ónodi országgyűlés), 1711 (a szatmári béke).
-------------------------	--

Tematikai egység/	A felvilágosodás kora	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	Az abszolutizmus és az alkotmányos monarchia politikai rendszere. Poroszország létrejötte. Nagy Péter reformjai Oroszországban. Az amerikai angol gyarmatok jellemzői. Állam, államszervezet. A demokratikus intézményrendszer.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló megérti, hogy a felvilágosodás állította a középpontba a világmindenség észszel felfogható megértését, a tudományos megismerés elsőbbségét, a folyamatos haladás, fejlődés utópisztikus eszményét. Felismeri a felvilágosodás hatását a modern politikai gondolkodásra és közgazdaságtanra. Tudja, hogy a korszakban alakulnak ki azok alapvető demokratikus alapelvek – mint a hatalommegosztás, emberi jogok, népszuverenitás – , amelyek mind a mai napig a demokráciák működésének alapjait jelentik. Össze tudja hasonlítani a különböző politikai rendszereket források és kormányzati ábrák felhasználásával.	

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A felvilágosodás eszmerendszere. <i>Világkép, eszmék, ideológiák, társadalomkritika.</i> A felvilágosodás állam- és közgazdasági elméletei. Nagyhatalmak és nemzetközi kapcsolataik a XVIII. században. A felvilágosult abszolutizmus Közép-és Kelet-Európában. Az amerikai gyarmatok függetlenségi háborúja. Az Amerikai Egyesült Államok politikai rendszere. <i>A hatalommegosztás formái, szintjei.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Az internet kritikus és tudatos felhasználása ismeretek szerzésére (pl. <i>Voltaire és Rousseau filozófiai nézeteiről</i>). – Az információk rendszerezése és értelmezése. (Pl. <i>II. József, II. Katalin és II. Frigyes uralkodásáról szóló szövegek alapján a felvilágosult abszolutizmus jellemzőinek azonosítása.</i>) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – A tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése. (Pl. <i>a felvilágosodásról és az abszolutizmusról tanultak alkalmazása a felvilágosult abszolutizmus elemzésekor.</i>) – Társadalmi-történelmi jelenségek értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján (pl. <i>„Pozitív változást hoztak-e a felvilágosult abszolút uralkodók államaikban?”</i>). <i>Kommunikáció:</i> – Elsődleges történelmi források elemzése, különféle társadalmi-történelmi összefüggések felderítése. (Pl. <i>Adam Smith: A nemzetek gazdagsága című művének részletei</i>	<i>Hittan:</i> Az egyház története a felvilágosodás idején. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Voltaire, kulturált könyvtárhasználat. <i>Matematika:</i> René Descartes. <i>Vizuális kultúra:</i> A klasszicista stílus. <i>Informatika:</i> Az internet tudatos és kritikus használata.

	<i>alapján.)</i> – Esszé írása történelmi-társadalmi témákról. (<i>Pl. az ideális politikai rendszerről.</i>) – Vizuális rendezők készítése. (<i>Pl. az Egyesült Államok politikai rendszerét bemutató ábra.</i>) <i>Tájékozódás térben és időben:</i> – Az egyes történelmi jelenségek kölcsönhatásainak elemzése. (<i>Pl. a felvilágosodás eszméinek hatása a gazdasági, politikai, kulturális életre.</i>)	
Értelmező kulcsfogalmak	Okok és következmények, történelmi források, tények és bizonyítékok, interpretáció, jelentőség.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gyarmatosítás, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralkodó, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, emberi jogok, állampolgári jogok, vallás, vallásüldözés, vallásszabadság, lelkiismeret szabadság.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> felvilágosodás, Enciklopédia, deizmus, racionalizmus, a hatalmi ágak megosztása, társadalmi szerződés, népszuverenitás/népfelség elve, választójog, szabad verseny, fiziokraták, felvilágosult abszolútizmus, vallási türelem, emancipáció, antiszemitizmus, alkotmány. <i>Személyek:</i> Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Adam Smith, II. (Nagy) Frigyes, II. (Nagy) Katalin, Washington. <i>Topográfia:</i> Poroszország, Szilézia, Lengyelország, Oroszország, gyarmatok Észak-Amerikában. <i>Kronológia:</i> 1740–48 (az osztrák örökösödési háború), 1756–63 (a hétéves háború), 1773 (a jezsuita rend feloszlata), 1775–83 (az amerikai függetlenségi háború), 1776 (az amerikai Függetlenségi nyilatkozat kiadása, az Amerikai Egyesült Államok létrejötte), 1772 (Lengyelország első felosztása).	

10. évfolyam

Óraszám: 72 óra/év
2 óra/hét

Ajánlás az éves óraszám felosztására

	Témakör	Óraszám
1.	Újjáépítés és felvilágosult abszolutizmus Magyarországon	11 óra
2.	A forradalmak és a Szent Szövetség kora	21 óra
3.	A polgárosodás kora, forradalom és szabadságharc Magyarországon	18 óra
4.	Nemzetállamok kialakulása. Magyarország története a szabadságharc leverésétől a kiegyezés megkötéséig	15 óra
	<i>Rendszerező ismételtes</i>	7óra

Tematikai egység	Újjáépítés és felvilágosult abszolutizmus Magyarországon	Órakeret 11 óra
Előzetes tudás	A reformáció és a katolikus megújulás. A felvilágosodás és a felvilágosult abszolutizmus. Nagyhatalmi küzdelmek a XVIII. században. A Rákóczi-szabadságharc. Állam, államszervezet, sokszínű társadalom, nemzetiségek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló tudja, hogy az ország újjáépítése együtt járt más népek, nemzetiségek befogadásával/betelepülésével/betelepítésével, és megérti, hogy ez gazdasági, kereskedelmi, kulturális fejlődést és soknemzetiségű államot eredményezett, amely később nemzetiségi ellentétek és konfliktusok alapjául szolgált Tudatosul benne, hogy Magyarország a Habsburg Birodalom részét képezte, megérti a birodalmiságból fakadó problémák lényegét, és reális képet alkot Magyarország birodalmon belüli helyzetéről. Megérti, hogy az vármegyerendszernek milyen szerepe volt a függetlenség bizonyos elemeinek a megőrzésében. Képes bemutatni a felvilágosult abszolutizmus és modernizáció összefüggéseit a Habsburg Birodalom példáján keresztül.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A Magyar Királyság a XVIII.	Ismeretszerzés, tanulás:	Matematika:

századi Habsburg Birodalomban. <i>Függetlenség és alávetettség.</i> Demográfiai és etnikai változások a XVIII. században. <i>Népesség, demográfia (vándorlás, migráció). Kisebbség, többség, nemzetiségek.</i> Felekezetek és hitélet a XVIII. századi Magyarországon. Újjáépítés és gazdasági élet a XVIII. századi Magyarországon. A társadalmi változások és életmód a XVIII. században. Mária Terézia. II. József, a felvilágosult abszolút uralkodó. A barokk kulturális hatásai. <i>Korok, korstílusok.</i>	– Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése eltérő források alapján. (Pl. <i>németek betelepítése.</i>) – Önálló információgyűjtés adott témához különböző médiumokból (Pl. <i>a Mária Terézia-kori Bécs bemutatása.</i>) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Híres emberek, történelmi személyiségek viselkedésének mozgatóiról feltevések megfogalmazása. (Pl. <i>II. József miért vonta vissza rendeleteinek többségét élete végén?</i>) – Különböző társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása (Pl. <i>a XVIII. századi népességnövekedés.</i>) <i>Kommunikáció:</i> – Szóbeli beszámoló, kiselőadás tartása önálló gyűjtőmunka alapján (pl. <i>Magyarország államszervezetéről.</i>) – Saját vélemény érthető megfogalmazása. (Pl. <i>a vámrendelet gazdasági hatásai.</i>) – Folyamatábra, diagram, vizuális rendezők készítése. (Pl. <i>diagram készítése a XVIII. század végi etnikai és vallási viszonyokról Magyarországon.</i>) <i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Egyes történelmi jelenségek és régiók eltérő időbeli ritmusának	Diagramok készítése, értelmezése, táblázatok olvasása. <i>Földrajz:</i> Demográfiai mutatók, a népességszám és befolyásoló tényezői, a Kárpát-medence tájai. <i>Vizuális kultúra:</i> A barokk építészet (pl. <i>az Esterházy-kastély</i>). <i>Ének-zene:</i> A barokk zene (pl. <i>J. S. Bach</i>), a klasszicizmus zenéje (pl. <i>Beethoven, Haydn, Mozart</i>). <i>Informatika:</i> Információgyűjtés az internet felhasználásával.
---	---	---

	felismerése és kölcsönhatásainak elemzése. <i>(Pl. a gazdasági fejlettség Európában és a Habsburg Birodalomban.)</i> – Egyszerű térképvázlatok rajzolása különböző információforrások alapján. <i>(Pl. nemzetiségek és etnikumok lakóhelyének bejelölése térképvázlaton.)</i>	
Értelmező kulcsfogalmak	Okok és következmények, tények és bizonyítékok, interpretáció, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességgrobbanás, nemzetiség, migráció, életmód, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduradalom, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, vallás, vallásüldözés, kultúra.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> Pragmatica Sanctio, Helytartótanács, felső- és alsótábla, betelepítés, betelepülés, csonka társadalom, görögkatolikus, görögkeleti, Carolina resolutio, rendelet, vámrendelet, úrbéri rendelet, Ratio Educationis, jozefinizmus, türelmi rendelet, fordított Canossa-járás, jobbágyrendelet, zsellér. <i>Személyek:</i> III. Károly, Mária Terézia, II. József, Kazinczy Ferenc. <i>Topográfia:</i> Habsburg Birodalom, Határőrvidék, Bánát. <i>Kronológia:</i> 1723 (Pragmatica Sanctio), 1740–80 (Mária Terézia uralkodása), 1754 (a vámrendelet), 1767 (Urbárium), 1777 (Ratio Educationis), 1780–1790 (II. József uralkodása), 1781 (a türelmi rendelet), 1785 (a jobbágyrendelet).	

Tematikai egység	A forradalmak és a Szent Szövetség kora	Órakeret 21 óra
Előzetes tudás	A francia abszolutizmus. A felvilágosodás. Nagyhatalmi küzdelmek a XVIII. században. Állam, államszervezet.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló tudja, hogy a felvilágosodás korának eszméi (szabadság, egyenlőség, testvériség) nem egyszer egymást kizáró módon valósulnak meg. Felismeri, hogy a napóleoni háborúk a korábbi nagyhatalmi ellentétek új szakaszát jelentik. Megérti, hogy az ipari forradalom az adott korszakon túlmutató, összetett és az élet minden területét érintő nagy jelentőségű változás. Felismeri, hogy az ipari forradalom, amely új energiaforrások hasznosítása mellett új technikai eszközök alkalmazásával és a termelési formák átalakításával létrehozta az ipari társadalmat, a népesség számszerű gyarapodását, urbanizációt és az ipari munkásság létszámának növelését. Ismeri és felismeri a korszak politikai ideológiáit. Tudja, hogy a francia forradalom és az ipari forradalom hatással van a modern, polgári fejlődésre és a korszak uralkodó eszméire.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A francia forradalom kezdete és az alkotmányos monarchia időszaka. <i>Forradalom, reform és kompromisszum.</i> A királyság bukása és a köztársaság létrejötte. A jakobinus diktatúra és a terror. Napoleon hatalomra kerülése, a konzulátus időszaka. I. Napoleon császársága. A francia forradalom és az egyház. A bécsi kongresszus és a Szent Szövetség kora. <i>Kisállamok, nagyhatalmak.</i> Az ipari forradalom. <i>A technikai fejlődés feltételei</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Önálló információgyűjtés adott témához különböző médiumokból (Pl. <i>Napoleon személyiségének és életútjának bemutatása.</i>) – Egy történelmi oknyomozás megtervezése. (Pl. <i>Mi volt az oka a kontinentális zárlat elrendelésének?</i>) – Az információk önálló értelmezése. (Pl. <i>a korszak eszméinek felismerése ismeretlen szöveges forrásokban.</i>) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése. (Pl. <i>terror és hatalom a jakobinus diktatúra alatt.</i>) – Az emberi (történelmi)	<i>Hittan:</i> Az egyház története a francia forradalom idején. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Dickens, Balzac, Puskin, Stendhal. <i>Matematika:</i> Gauss; diagramok készítése, értelmezése, táblázatok olvasása. <i>Biológia-egészségtan:</i> Az emberi tevékenység környezeti hatásai. <i>Fizika:</i> A fizika tudományának hatása az ipari-technikai civilizációra. <i>Földrajz:</i> Európa szénmedencéi, gazdasági szerkezet, urbanizáció, demográfiai

<i>és következményei.</i> Az ipari forradalom társadalmi és demográfiai hatásai. <i>Népesség, demográfia.</i> Az ipari forradalom életmódra gyakorolt hatásai. <i>Nők és férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák.</i> A XIX. század uralkodó eszméi: liberalizmus, konzervativizmus, nacionalizmus, szocializmus. <i>Világkép, eszmék, ideológiák, társadalomkritika.</i> A „népek tavasza”.	cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerése (Pl. XVI. Lajos szerepe a hadüzenetben.) – A tanultak problémaközpontú elrendezése. (Pl. hogyan akarják felszámolni a társadalmi ellentéteket az utópisták?) – Önálló vélemény megfogalmazása. (Pl. Metternich politikai szerepe a bécsi kongresszuson.) <i>Kommunikáció:</i> – Esszé írása. (Pl. az ipari forradalom demográfiai következményei.) – Mások érvelésének összefoglalása és figyelembevétele. (Pl. vita XVI. Lajos kivégzésének okairól.) – Események, történetek dramatikus megjelenítése. (Pl. Napóleon császárrá koronázása.) <i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Események, jelenségek, tárgyak, személyek időrendbe állítása. (Pl. az ipari forradalom találmányai.) – Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása. (Pl. az ipari forradalom előtti és alatti Anglia térképe.) – Történelmi időszakok különböző szempontú összehasonlítása. (Pl. a forradalom szakaszai a változások üteme és jellege szerint.)	mutatók, környezetkárosítás. <i>Ének-zene:</i> Romantika, nemzeti romantika (pl. Franz Schubert-dalok, Frédéric Chopin, Wagner, Liszt Ferenc). <i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> A kommunikáció történetének alapfordulatai: távközlés.
--	---	--

Értelmező kulcsfogalmak	Okok és következmények, történelmi források, tények és bizonyítékok, interpretáció, jelentőség.
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit rétegek, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralom, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, közigazgatás, nemzet, birodalom, szuverenitás, emberi jogok, állampolgári jogok, centrum, periféria, vallás, vallásszabadság.
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> harmadik rend, Emberi és polgári jogok nyilatkozata, a papság polgári alkotmánya (1790), gironde, jakobinusok, terror, Szent Szövetség, polgári nemzet, nacionalizmus, liberalizmus, konzervativizmus, szocializmus, ipari forradalom, urbanizáció, népek tavasza. <i>Személyek:</i> XVI. Lajos, La Fayette, Talleyrand, Robespierre, Danton, Napóleon, Metternich, Watt, Stephenson, Marx. <i>Topográfia:</i> Austerlitz, Trafalgar, Lipcse, Waterloo, Német Szövetség. <i>Kronológia:</i> 1789 (a francia forradalom kezdete), 1793–1794 (a jakobinus diktatúra), 1801 (francia konkordátum), 1804–1814/15 (Napóleon császársága), 1805 (az austerlitz és a trafalgari csata), 1813 (a lipcsei csata), 1815 (a waterloo-i csata, a bécsi kongresszus befejeződése) 1848 (forradalmak Európában).

Tematikai egység	A polgárosodás kora, forradalom és szabadságharc Magyarországon	Órakeret 18 óra
Előzetes tudás	A Magyar Királyság államszervezete a XVIII. században. Mária Terézia és II. József. A Szent Szövetség. Az ipari forradalom. A XIX. század uralkodó eszméi. Állam, államszervezet, sokszínű társadalom.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló belátja, hogy a korszakot a nemzeti és a liberális eszme megerősödése, valamint az európai centrumhoz való fölzárkózás kényszere határozza meg. Tudja, hogy ekkor megfogalmazódik meg az igény a jobbágyrendszer és rendi viszonyok meghaladására, az érdekegyeztetésre, a közteherviselésre, valamint a nemzeti nyelv és kultúra megteremtésére, amelyek a polgári viszonyok és a nemzeti önállóság megteremtését célozzák. Tudja, hogy e célok megvalósítása állítja középpontba azokat a nagyformátumú politikusokat, akik túllépve egyéni érdekeiken, egymást kiegészítve a közösség hosszú távú érdekeit szolgáló reformprogramok mellé állítják a közvéleményt. Megérti, hogy a közös cél eredményezi a forradalom és szabadságharc idején létrejövő nemzeti egységet és összefogást, amely számos politikai, társadalmi és katonai eredménnyel jár, és csak két	

	nagyhatalom külső katonai agressziója képes leverni.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Magyarország a francia forradalom és a napóleoni háborúk időszakában. Széchenyi István programja és gyakorlati tevékenysége. <i>Főzárkózás és lemaradás.</i> A reformkor első évtizede. A reformkor fő kérdései az 1840-es években. Kossuth Lajos reformkori programja és gyakorlati tevékenysége. A Széchenyi – Kossuth vita. <i>Tömegtájékoztatás, sajtó, propaganda.</i> A reformkor társadalma és gazdasági élete. <i>Nők és férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák. Erőforrások és termelési kultúrák.</i> A polgári nemzeteszme kialakulása és a nemzetiségi kérdés. <i>Kisebbség, többség, nemzetiség.</i> A nemzeti kultúra kialakulása. A pesti forradalom, az áprilisi törvények és a Batthyány-kormány. <i>Forradalom, reform, kompromisszum.</i> A szabadságharc története. <i>Békék, háborúk, hadviselés.</i> A forradalom és szabadságharc nemzetközi	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Önálló információgyűjtés különböző médiumokból, az internetről (pl. <i>Széchenyi Ferenc vagy Széchenyi István tevékenységéről</i>). – Az információk önálló rendszerezése és értelmezése (pl. a <i>függetlenség kimondásának okai a Függetlenségi nyilatkozat alapján</i>). – Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből. <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Különböző történelmi elbeszélések összehasonlítása (pl. a <i>reformkor életmódja kapcsán</i>). – Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen, az érvek kritikai értékelése (pl. <i>Kossuth és Széchenyi vitája</i> – a zsidóemancipációval kapcsolatos viták bemutatása [Eötvös, Széchenyi, Kossuth]). – Történelmi-társadalmi adatok, modellek és elbeszélések elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából. (Pl. a <i>magyar függetlenség lehetősége a trónfosztás után</i>.) <i>Kommunikáció:</i>	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Berzsenyi Dániel: A magyarokhoz I., Csokonai Vitéz Mihály, Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc: Himnusz, Huszt; Petőfi Sándor: Nemzeti dal, A XIX. század költői; Vörösmarty Mihály: Szózat, Katona József: Bánk bán. A nyelvújítás. <i>Matematika:</i> Bolyai Farkas, Bolyai János. <i>Hon-és népismeret:</i> Épített örökségünk. <i>Földrajz:</i> Budapest gazdasági jelentősége. <i>Dráma és tánc:</i> Színháztörténet - Nemzeti Színház, Katona József: Bánk bán. <i>Vizuális kultúra:</i> A magyarországi klasszicizmus. <i>Ének-zene:</i> A nemzeti opera születése, a Himnusz megzenésítése (Erkel Ferenc), Liszt Ferenc. <i>Informatika:</i> Könyvtartípusok, könyvtártörténet.

összefüggései. Egyházak Magyarországon a XIX. század első felében.	– Szóbeli beszámoló, kiselőadás tartása önálló gyűjtőmunka alapján. <i>(Pl. a reformkor hagyatéka megyénkben.)</i> – Esszé írása (pl. az áprilisi törvényekről). – Események, történetek dramatikus megjelenítése. <i>(Pl. Széchenyi felszólalása az 1825–27-es országgyűlésen.)</i> <i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Kronológiai adatok rendezése. <i>(Pl. a reformországgyűlések eredményei).</i> – Néhány kiemelt esemény, jelenség topográfiai helyének megmutatása a térképen vagy elhelyezése a vaktérképen.	
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, okok és következmények, történelmi források, jelentőség, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralom, monarchia, parlamentarizmus, népképviselői közigazgatás, birodalom, nemzet, nemzetiség, emancipáció, szuverenitás, centrum, periféria.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> reform, reformkor, polgári átalakulás, liberális nemesség, centralisták, cenzúra, államnyelv, önkéntes és kötelező örökváltság, közteherviselés, érdekegyesítés, védővám, márciusi ifjak, klasszicizmus, romantika, sajtószabadság, nemzetőrség, áprilisi törvények, választójog, felelős kormány, népképviselői, főkegyúri jog, jobbágyfelszabadítás, honvédség, tavaszi hadjárat, Függetlenségi nyilatkozat. <i>Személyek:</i> Martinovics Ignác, I. Ferenc, Rudnay Sándor, Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Kölcsey Ferenc, Deák Ferenc, Kossuth Lajos, Eötvös József, Batthyány Lajos, Petőfi Sándor, Jellasics, Görgey Artúr, Ferenc József, Windischgrätz, Bem József. <i>Topográfia:</i> Pest-Buda, Vaskapu, Pákozd, Isaszeg, Világos. <i>Kronológia:</i> 1790 (országgyűlés, X. tc.), 1795 (a magyar jakobinus	

	mozgalom vezetőinek kivégzése), 1830 (Széchenyi István: Hitel című művének megjelenése, a reformkor kezdete), 1832–36 (rendi országgyűlés), 1844 (a magyar nyelv államnyelvvé nyilvánítása), 1848. március 15. (forradalom Pesten), 1848. április 11. (az áprilisi törvények), 1848. szeptember 29. (a pákozdi csata), 1848–1916 (Ferenc József uralkodása), 1849. április 6. (az isaszegi csata), 1849. április 14. (a Függetlenségi nyilatkozat kiadása), 1849. augusztus 13. (a világosi fegyverletétel).
--	--

Tematikai egység	Nemzetállamok kialakulása. Magyarország története a szabadságharc leverésétől a kiegyezés megkötéséig	Órakeret 15 óra
Előzetes tudás	A XIX. század uralkodó eszméi. Népek tavasza. Forradalom és szabadságharc Magyarországon.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló felismeri, hogy a nacionalista eszme terjedése, az ipari forradalom termékeinek piacigénye együttesen segítik elő a nemzetállamok létrejöttét, mely állami keretként hatékonyan képes egy nép érdekeit megjeleníteni. Látja, hogy az olasz nemzetállam kialakulása konfliktust okozott a katolikus egyházzal. Tudja, hogy az Egyesült Államokban a polgárháború teremti meg az egységes piac kialakításának lehetőségét, és így az ország nagyhatalommá válását. Tudja, hogy Magyarországon a szabadságharc erőszakos leverése nem járt együtt az összes vívmány megsemmisítésével (pl. jobbágyfelszabadítás), mert a Habsburg dinasztia felismerte ezek politikai stabilitást segítő szerepét. Megérti, hogy a kiegyezés reális kompromisszum volt, amely megfelelt a kor erőviszonyainak. Érti, és képes elemezni a dualista államberendezkedést.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Franciaország nagyhatalmi törekvései III. Napóleon korában. Az olasz egység létrejötte. Az Egyházi Állam megszűnése. Az egységes Németország megteremtése. Az Amerikai Egyesült Államok polgárháborúja és nagyhatalommá válása. Megtorlás és önkényuralom Magyarországon. <i>Függetlenség, alávetettség.</i> Magyarország és a bécsi	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése eltérő források alapján. (Pl. <i>Deák politikai magatartása.</i>) – Egy történelmi oknyomozás megtervezése. (Pl. <i>Milyen okok járultak hozzá Deák politikai álláspontjának változásaihoz?</i>) – Példák gyűjtése a szabadságharcot követő megtorlás és üldöztetés magyar valamint más nemzetiségű áldozatairól,	<i>Hittan:</i> Az egyház története a XIX. század harmadik negyedében. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Arany János: A walesi bárdok; Madách Imre: Az ember tragédiája. <i>Matematika:</i> Diagramok készítése, értelmezése, táblázatok olvasása. <i>Földrajz:</i> Európa és az Amerikai Egyesült Államok nagytájai. <i>Ének-zene:</i>

udvar viszonyának a változása 1860–1865 között. A kiegyezéshez vezető út és a kiegyezés. A kiegyezés politikai és gazdasági rendszere. <i>Államformák, államszervezet.</i> A kiegyezés értékelése és alternatívái.	formáiról, eszközeiről, méretéről. <i>(Pl. a lengyel, olasz és német származású honvéd tisztek kivégzése, a szabadságharcban részt vevő egyháziak büntetése.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Tételmondat meghatározása, szövegtömörítés <i>(pl. a gazdasági kiegyezés lényegi elemei).</i> – Feltevések megfogalmazása igaz történetek szereplői cselekedeteinek, viselkedésének mozgatóiról. <i>(Pl. Garibaldi szicíliai hadjáratának célja.)</i> – Érvek gyűjtése feltevések mellett és ellen. <i>(Pl. vita a kiegyezés szükségességéről.)</i> <i>Kommunikáció:</i> – Szóbeli beszámoló, kiselőadás tartása önálló gyűjtőmunka alapján <i>(pl. a kiegyezés alternatíváiról).</i> – Történelmi témák vizuális ábrázolása. <i>(Pl. összehasonlító táblázat készítése az olasz és a német egység kialakulásáról.)</i> <i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Események, jelenségek, tárgyak, személyek időrendbe állítása. <i>(Pl. az amerikai polgárháború eseményei.)</i> – Egyes történelmi	Verdi: Aida.
--	---	---------------------

	jelenségek és régiók eltérő időbeli ritmusának felismerése és kölcsönhatásainak elemzése. <i>(Pl. az olasz, a német egyesítés folyamatának összekapcsolása a kiegyezéshez vezető úttal.)</i>	
Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, okok és következmények, tények és bizonyítékok, interpretáció.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralom, önkényuralom, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, demokrácia, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria. jogegyenlőség, emancipáció.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> pápai tévedhetetlenség, kishémet és nagyhémet egység, nemzetállam, emigráció, Dunai Konföderáció, passzív ellenállás, provizórium, húsvéti cikk, kiegyezés, dualizmus/dualista monarchia, közös ügyek, gazdasági kiegyezés, Cassandra-levél, nemzetiségi törvény, horvát-magyar kiegyezés. <i>Személyek:</i> III. Napóleon, Garibaldi, Cavour, IX. Piusz, Bismarck, I. Vilmos, Lincoln, Haynau, Alexander Bach, Deák Ferenc, Andrássy Gyula, Rotschild, Ganz Ábrahám. <i>Topográfia:</i> Piemont, Solferino, Olaszország, Königrätz, Német Császárság, Amerikai Egyesült Államok, Elzász-Lotaringia, Sedan, Arad, Osztrák–Magyar Monarchia. <i>Kronológia:</i> 1853-56 (a krími háború), 1859 (a solferinói ütközet), 1861 (az olasz egység létrejötte), 1861-65 (polgárháború az Amerikai Egyesült Államokban), 1866 (a königrätz csata), 1870 (az Egyházi Állam megszűnése, az első vatikáni zsinat vége, a sedani csata), 1871 (a Német Császárság létrejötte), 1849. október 6. (az aradi vértanúk kivégzése), 1850–1859 (Bach-korszak), 1865 (Deák Ferenc húsvéti cikke), 1867 (a kiegyezés, Ferenc József megkoronázása), 1868 (a nemzetiségi törvény, a horvát-magyar kiegyezés).	

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	A tanuló tudatosan vállalja a kora újkori és újkori egyetemes és magyar kultúrkinés rendszerező megismerése révén az egyetemes emberi értékeket. Ismerje fel és fogadja el a családhoz, lakóhelyhez, egyházhoz, nemzethez való tartozás fontosságát. Ismerje fel a múltat és a történelmet formáló, összetett folyamatok látható
---	---

	és háttérben meghúzódó bonyolultabb összefüggéseket, és ezek erkölcsi-etikai aspektusait. Ismerje fel a különböző államformák működési jellemzőit. Ismerje fel és mind szélesebb körben differenciáltan alkalmazza a történelem értelmezését segítő kulcsfogalmakat és egyedi fogalmakat az árnyalt történelmi tájékozódás és gondolkodás érdekében. Ismerje fel, hogy az utókor a nagy történelmi személyiségek vagy egy-egy esemény, jelenség értékelésekor egymástól eltérő álláspontokat is megfogalmazhat. Ismerje a világ és az európai kontinens eltérő fejlődési irányait, ezek társadalmi, gazdasági és szellemi hátterét, azok következményeit. Ismerje a polgári átalakulás szellemi, társadalmi, gazdasági, politikai jellemzőit, illetve azokat a feltételeket, okokat és következményeket, amelyek e folyamatot meghatározták. Tudja, hogy a történelmi jelenségeket, folyamatokat társadalmi, gazdasági, szellemi tényezők együttesen befolyásolják és ismerje fel ezek bonyolult összefüggéseit egy-egy történelmi esemény feldolgozása kapcsán. Tudjon példákat mondani különböző korok eltérő értékítéleteiről. Tudja a korszakban élt emberek, közösségek élet-, gondolkodás- és szokásmódjait összehasonlítani. Tudja azonosítani a civilizációk története és a forradalmak menete jellegzetes sémáit. Tudja azonosítani Európa és a világ különböző régióinak eltérő fejlődési útjait és azok jellegzetességeit. Tudja azonosítani a polgári átalakulás szellemi, társadalmi, gazdasági, politikai folyamainak meghatározó eseményeit, jelenségeit, szereplőit. Tudja a rendelkezésre álló információforrásokat áttekinteni és értékelni. Tudjon kérdéseket megfogalmazni a forrás megbízhatóságára és a szerző esetleges elfogultságára vonatkozóan. Tudja írott és hallott szövegből a lényegyet kiemelni tételmondatok meghatározásával, szövegek tömörítésével és átfogalmazásával. Tudja helyesen használni a történelmi korszakok és periódusok elnevezéseit. Tudja az egyes korszakokat komplex módon jellemezni és bemutatni. Legyen képes a tanuló ismereteket meríteni, beszámolót, kiselőadást készíteni és tartani különböző írott forrásokból, történelmi kézikönyvekből, atlaszokból/szaktankönyvekből, statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból és internetről. Legyen képes megismert és összegyűjtött információk rendezésére és értelmezésére. Legyen képes különböző magatartástípusok és élethelyzetek megfigyelésére és következtetések levonására. Legyen képes a többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárására. Legyen képes feltevéseket megfogalmazni történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. Legyen képes különböző szereplők nézőpontjából történelmi helyzeteket elbeszélni, eljátszani a különböző szereplők nézőpontjából. Legyen képes saját véleményét megfogalmazni, közben legyen képes
--	---

	vitában a tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetésére. Legyen képes folyamatábrát, diagramot, vizuális rendezőt (táblázatot, ábrát) készíteni, történelmi témákat vizuálisan ábrázolni. Legyen képes az időmeghatározásra konkrét kronológiai adatokkal, valamint történelmi időszakokhoz kapcsolódóan egyaránt, és tudjon kronológiai adatokat rendszerezni. Használja a történelmi korszakok és periódusok nevét. Legyen képes összehasonlítani történelmi időszakokat, egybevetni eltérő korszakok emberi sorsait a változások szempontjából, és legyen képes a változások megkülönböztetésére is. Legyen képes érzékelni és elemezni az egyetemes és a magyar történelem eltérő időbeli ritmusát, illetve ezek kölcsönhatásait. Legyen képes különböző információforrásokból önálló térképvázlatok rajzolására, különböző időszakok történelmi térképeinek az összehasonlítására, a történelmi tér változásainak leolvasására, az adott témához leginkább megfelelő térkép kiválasztására.
--	--

11-12. évfolyam

A gimnáziumi *történelemtanítás* utolsó két éve az érettségire való felkészülés/felkészítés jegyében telik el, ezért minden, a történelemtanítás során szerepet játszó fejlesztési területet és kulcskompetenciát kiemelünk és elmélyítünk. Ezek közül a legfontosabb a nemzeti azonosságtudat kialakítása és a hazafias, valamint az aktív állampolgárságra és demokráciára nevelés. Fontos, hogy hazájukhoz hű, nemzeti, népi és egyházi kultúránk értékeit ismerő és becsülő, a demokratikus jogállam iránt elkötelezett, a közügyekben aktívan résztvevő, elkötelezett keresztény állampolgárokat neveljünk. Ehhez használjuk fel és tudatosítsuk a közelmúltunk történelmének mindazon értékeit (pl. jeles magyar történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók munkásságát), közös társadalmi és állami sikereinket (pl. rendszerváltás, a demokratikus jogállam kiépítése, békés nemzetegyesítés, az európai közösséghez és az atlanti szövetséghez csatlakozásunk), kitérve történelmünk árnyoldalainak bemutatására, feldolgozására is. Lényeges az is, hogy a XX. századi népiirtások (pl. örmény népiirtás, holokauszt, délszláv háború), a tömegmértékű tragédiák és mögöttük rejlő egyéni sorsok feldolgozása megtörténjen, a történelmi átélhetőség és kritikai gondolkodás fejlesztése érdekében. Fontos a népiirtások, háborúk és diktatúrák során az egyéni és szervezett ellenállás különböző formáinak megismerése, a személyes magatartásformák megítélése.

A kulcskompetenciák közül a szociális és állampolgári kompetencia alkalmas a demokrácia iránti végső elköteleződésre, valamint nemzeti értékeinken túl a közös európai gondolat iránti egyértelmű állásfoglalásra is. A tanulók fejlesztésének alappillérei közül első helyen a források használata és értékelése említhető. A belőlük történő önálló adatgyűjtés mellett a történelmi háttér ismeretében következtetések levonása is szükséges. Mindehhez elengedhetetlen nemcsak a szakszókincs alapos ismerete, hanem az egyes történelmi fogalmak meghatározása is annak tudatában, hogy tartalmuk a különböző történelmi korokban változó jelentésű lehet. Igen fontos elem történelemtanításunk záró szakaszában is a tanulók történelmi időben és térben való tájékozódó képessége, mely a kronológiai és topográfiai adatokon túl azok egységben látását, az események sorrendjét (diakronia) és az egy időben zajló történések (szinkronia) felismerését is jelenti. Ezen a szinten már elvárható egyszerű kronológiai táblázatok önálló készítése, valamint kronológiai munkák használata is. Fontos a történelmi tér változásainak a felismerése, a történelmi és földrajzi térképek összekapcsolása, valamint az ökológiai szemlélet kialakítása a történelmi jelenségek értelmezésében.

A *társadalmi és állampolgári ismeretek* – mint közvetlen szocializációs hatású témaköröket átfogó tartalmi terület – természetes módon kapcsolódik a Nat-ban megfogalmazott valamennyi általános fejlesztési feladathoz. Ez a lehetősége abból fakad, hogy a jelenben való eligazodásra igyekszik felkészíteni a tanulókat. Olyan tartalmakat visz be az oktatásba, amelyek a hétköznapi életben közvetlenül hasznosítható tudást eredményeznek. Olyan készségek fejlesztését célozza, amelyek – miként az összes kulcskompetencia –, széles körben hasznosíthatók az iskolán kívüli életben. A témakörök feldolgozása közvetlen módon járul hozzá a szociális és állampolgári, valamint a kezdeményezőkészség és vállalkozási kompetencia fejlesztéséhez. Az általános célok közül jelentős mértékben segíti az állampolgárságra és demokráciára nevelést, a másokért való felelősségvállalás és az önkéntesség gondolatának elmélyülését a fiatalokban, a gazdasági és a pénzügyi nevelést, valamint kisebb mértékben a pályaaorientációt is.

A társadalmi, állampolgári és gazdasági témakörök feldolgozása fontos szerepet játszik az önálló és kritikai gondolkodás fejlesztésében, valamint a médiahasználat tudatosságának kialakításában, ami középiskolában a következő tevékenységi típusokra épülhet: írott és audiovizuális szövegek önálló gyűjtése, szóban vagy írásban történő feldolgozása, valamint tudatos és kritikus kezelése, a tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése, a többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása, különféle értékrendek összehasonlítása, saját értékek és vélemények tisztázása.

A középiskola utolsó évfolyamán megjelenő *társadalmi és állampolgári ismeretek* témakörei a történelem tantárgy keretében szintetizálják a diákok társadalomtudományi ismereteit. Mivel végzős diákokról van szó, fontos, hogy az iskola közvetlen módon is előkészítse őket a tényleges gazdasági és politikai szerepvállalásra: az állampolgári jogok és kötelességek felelősségteljes gyakorlására, a munkavállalói, illetve a vállalkozói szerepre, valamint az országgyűlési és helyhatósági választásokon való részvételre.

E témakörök szemlélete szorosan kötődik az aktuális társadalmi gyakorlathoz, illetve a diákok társadalmi tapasztalataihoz. Legfontosabb módszertani sajátossága az induktivitás, amely a tanulási folyamat gyakorlat közeli jellegében gyökerezik. Ezt az teszi fontossá, hogy a diákok társadalmi tapasztalatai sok esetben ellentmondanak az iskolában tanult eszményeknek, elveknek és fogalmi általánosításoknak. Így mind a tanár, mind a tananyag könnyen hiteltelenné válhat. Az ismeretek pusztá átadása mellett ezért mindenképp szükség van olyan, személyes élményekre építő készségfejlesztő módszerekre, amelyek megalapozzák, illetve erősítik a diákok szociális, erkölcsi és jogi érzékét. A tananyag tehát nem egyszerűen ismereteket közvetít, hanem viselkedési mintákat, szemléletet is, egyfajta problémamegoldó „társadalmi gyakorlótérnek” tekintve a tanórákat, ahol szimulációs helyzetekben erősödhet a diákok döntési és problémamegoldó képessége, empátiája, toleranciája és együttműködési készsége.

11. évfolyam

Óraszám: 108 óra/év
3 óra/hét

Ajánlás az éves óraszám felosztására

	Témakör	Óraszám
1.	A nemzetállamok és a birodalmi politika kora	16 óra
2.	A dualizmus kora Magyarországon	16 óra
3.	Az első világháború és következményei	16 óra
4.	Európa és a világ a két világháború között	18 óra
5.	Magyarország a két világháború között	16 óra
6.	A második világháború	15 óra
	<i>Rendszerező ismételés</i>	11 óra

Tematikai egység	A nemzetállamok és a birodalmi politika kora	Órakeret 16 óra
Előzetes tudás	Az első ipari forradalom és következményei. A XIX. század uralkodó eszméi. A nemzetállamok kialakulása. Polgárháború az Egyesült Államokban. Az életmód és a gondolkodásmód változása a tudomány és a technika fejlődésének új szakaszában. Állam, államszervezet.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló érti, hogy a különböző nemzetállamok megteremtésének igénye, a tőkés termelés állandó bővítésének kényszere magában hordozza a nemzetek közötti versengés kiéleződését, amely többek között a gyarmatosítás új szakaszának megjelenését eredményezi. Tudja, hogy a modern polgári államszervezet új funkciói kiterjednek az oktatásra, az egészségügyre és a szociálpolitikára, azaz számos, a közösséget összetartó elemmel bővültek. Képes bemutatni az ipari forradalom újabb szakaszának pozitív (pl. polgárosodás) és negatív következményeit (pl. környezetkárosítás). Tudja, hogy a XIX. század első felében kialakult az új eszmék és	

	gazdasági-társadalmi változások hatására jelentősen átalakultak a század második felében. Megérti, hogy mely okok vezettek az első világháborúhoz.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Az ipari forradalom újabb hulláma. <i>Technikai fejlődés feltételei és következményei.</i> A polgári állam. Konfliktusok a polgári állam és a katolikus egyház között. <i>A hatalommegosztás formái, szintjei.</i> A gyarmatosítás új vonásai és a gyarmatbirodalmak. Kína és Japán. <i>Függetlenség és alávetettség.</i> Nagyhatalmi konfliktusok és a szövetségi rendszerek kialakulása. <i>Egyezmények, szövetségek.</i> A keleti kérdés és a Balkán. Társadalmi és demográfiai változások. A tudományos és politikai gondolkodásmód változása. <i>Világkép, eszmék, ideológiák, társadalomkritika.</i> Az életmód és a mindennapok a XIX. század végén. <i>Egyenlőség, emancipáció.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Élethelyzetek megfigyelése források alapján. (Pl. a szórakozás új formái.) – Ismeretszerzés különböző típusú forrásokból. (Pl. világgazdasági részesedési adatok.) – Önálló információgyűjtés adott témához az internet segítségével. (Pl. a városi életforma képekben, a német kultúrharc.) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – A tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése. (Pl. a balkáni konfliktus okai.) – Társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, önálló megfogalmazása. (Pl. az iparosodás környezetszennyező hatása.) – Önálló vélemény alkotása (Pl. a női emancipáció tényezői.) <i>Kommunikáció:</i> – Történetek elbeszélése emlékezetből. (Pl. az első újkori olimpia.) – Esszé írása. (Pl. az egyenlőtlen fejlődés okai.) – Folyamatábra, diagram, vizuális rendezők készítése. (Pl. az ipari forradalom húzóágazatainak	<i>Hittan:</i> Az egyház története a XIX. század utolsó harmadában. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Dosztojevszkij, Victor Hugo, Lev Tolsztoj, Kafka, Apollinaire, Baudelaire, Rimbaud. <i>Matematika:</i> Diagramok készítése, értelmezése, táblázatok olvasása. <i>Biológia-egészségtan:</i> Az emberi tevékenység környezeti hatásai; Az evolúció darwini leírása. <i>Fizika:</i> A tudomány hatása az ipari-technikai civilizációra, a radioaktivitás és az elektromosság. <i>Vizuális kultúra:</i>Az impresszionizmus (pl. Edouard Manet, Claude Monet), a szecesszió (pl. Klimt), expresszionizmus (pl. Munch), a kubizmus (pl. Picasso). <i>Testnevelés és sport:</i> Az első újkori olimpia.

	<i>bemutatása diagramokon.)</i> <i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Egyes történelmi jelenségek és régiók eltérő időbeli ritmusának felismerése és kölcsönhatásainak elemzése. (Pl. a centrum – félperiféria – periféria.) – Történelmi időszakok összevetése. (Pl. az ipari forradalom két korszakának az összehasonlítása.)	
Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, okok és következmények, tények és bizonyítékok, interpretáció.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességszaporodás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralkodó, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, demokrácia, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, vallás, kultúra.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> monopólium, futószalagos termelés, tőke kivétel, polgári állam, kultúrharc, általános választójog, középosztály, emancipáció, antiszemitizmus, cionizmus, szakszervezetek, keresztényszocializmus, szociáldemokrácia, bolsevizmus, egyenlőtlen fejlődés, nagyhatalom, hármasszövetség, antant, központi hatalmak, keleti kérdés, szecesszió. <i>Személyek:</i> Ford, Rotschildok, II. Vilmos, Viktória királynő, XIII. Leó, Lenin. <i>Topográfia:</i> Balkán, Szerbia, Szelezi-csatorna, Japán. <i>Kronológia:</i> 1873 (három császár szövetsége), 1878 (a San Stefano-i béke, a berlini kongresszus, Bosznia-Hercegovina okkupációja), 1882 (a hármasszövetség megalakulása), 1891 (a Rerum novarum kiadása), 1896 (az első újkori olimpia), 1907 (a hármasszövetség létrejötte), 1912–13 (a Balkán-háborúk).	

Tematikai egység	A dualizmus kora Magyarországon	Órakeret 16 óra
Előzetes tudás	A dualista állam politikai és gazdasági rendszere. A nemzetiségi kérdés. Állam, államszervezet, nemzetiségek, településtípusok.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló felismeri, hogy az új polgári világ kiépülése számos vonatkozásban értékteremtéssel és értékvesztéssel járt, így hazánk az európai élményhöz való felzárkózási kísérlete az eredmények mellett – akár máig ható – társadalmi, gazdasági és szellemi, ideológiai ellentmondást is magában hordozott. Belátja, hogy Magyarországon a dualizmus korában következett be a – máig meglévő – szakadás az elit- és a tömegkultúra között. Ismeri, hogyan reagált a katolikus egyház a dualizmus kori változásokra. Képes tényekkel alátámasztva értékelni a dualizmus politikai és gazdasági rendszerét, és demográfiai, társadalmi változásait. Látja a kiegyezés hosszú távú hatásait Magyarország fejlődésére, mely folyamatban a hazai zsidó polgárság kiemelkedő szerepet játszott.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A dualista állam kiépülése és működése. <i>Államformák, államszervezet.</i> Gazdasági változások a dualizmus korában. <i>A technikai fejlődés feltételei és következményei.</i> <i>Fölzárkózás és lemaradás.</i> Társadalmi változások és népesedési viszonyok a dualizmus korában. <i>Népesség, demográfia.</i> Budapest világvárossá válása. Etnikai és nemzetiségi viszonyok a dualizmus korában. <i>Kisebbség, többség, nemzetiségek.</i> A katolikus egyház a dualizmus korában. A dualista monarchia	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés különböző forrásokból. <i>(Pl. korfákból a korösszetétel meghatározása.)</i> – Egy történelmi oknyomozás megtervezése. <i>(Pl. Rudolf trónörökös rejtélyes halála.)</i> – Ismeretszerzés beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek megfigyeléséből. <i>(Pl. a szecesszió stílusjegyeinek tanulmányozása épületek segítségével.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Híres emberek viselkedésének mozgatóiról feltevések megfogalmazása, a tettek és következményeik közötti kapcsolatok felismerése. <i>(Pl. az ún.</i>	<i>Hittan:</i> Az egyház története Magyarországon a XIX–XX. század fordulóján. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Jókai Mór: A köszívű ember fiai; Mikszáth Kálmán novellái; Ady Endre: Góg és Magóg fia vagyok én...; Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk; a Nyugat folyóirat. <i>Matematika:</i> Diagramok készítése, értelmezése, táblázatok olvasása. <i>Fizika:</i> Elektromosság, elektromos generátorok. <i>Földrajz:</i> Magyarország természeti adottságai. <i>Vizuális kultúra:</i> A romantika és a realizmus Magyarországon <i>(pl. Steidl</i>

válsága. Életmód és mindennapok a századfordulón. <i>Nők és férfiak életmódja, társadalmi helyzete, életformák.</i> A tudomány és művészetek jellemzői a korszakban.	<i>zsebkendőszavazás.)</i> – Erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzetek felismerése, bemutatása. <i>(Pl. az elkeresztelések.)</i> – Feltevések megfogalmazása egyes jelenségek háttéréről, feltételeiről, okairól. <i>(Pl. a zsidó emancipáció okai, a zsidóság részvétele a modernizációban.)</i> – Különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása különböző szempontok alapján. <i>(Pl. a város és a vidék életformája.)</i> <i>Kommunikáció:</i> – Szóbeli beszámoló, kiselőadás tartása önálló gyűjtőmunka alapján. <i>(Pl. a MÁV létrejötte; Puskás Tivadar találmányai.)</i> – Saját vélemény megfogalmazása <i>(Pl. vita Tisza Kálmán közigazgatási reformjáról.)</i> – Történetek dramatikus megjelenítése. <i>(Pl. parlamenti vita a véderő kérdéséről.)</i> <i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Időbeli sorrendek kialakítása <i>(Pl. kormánypártok időrendje.)</i> – Egy-egy korszak komplex bemutatása <i>(pl. Tisza Kálmán kora; prezentáció készítése a millennium időszakáról.)</i> – Az adott téma tanulmányozásához legmegfelelőbb térkép	<i>Imre: Országház, Munkácsy Mihály), a szecesszió (pl. Csontváry Koszika Tivadar).</i> <i>Ének-zene:</i> Bartók Béla, Dohnányi Ernő, Kodály Zoltán. <i>Testnevelés és sport:</i> Magyarok az olimpián, sikeres magyar sportágak (úszás, vívás).
---	--	---

	kiválasztása. <i>(Pl. a nemzetiségek helyzete, a nehézipari körzetek bemutatása.)</i>	
Értelmező kulcsfogalmak	Változások és folyamatosság, okok és következmények, történelmi források, tények és bizonyítékok, jelentőség.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit rétegek, középrétegek, alsó rétegek, korfa, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, monarchia, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, népképviselő, vallás. jogegyenlőség, emancipáció.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> amnesztia, Szabadelvű Párt, torlódó társadalom, úri középosztály, dzsentri, kivándorlás, asszimiláció, zsidó emancipáció, állami anyakönyvezés, polgári házasság, bevett vallás, népoktatás, millennium, antiszemitizmus. <i>Személyek:</i> Tisza Kálmán, Baross Gábor, Wekerle Sándor, Zichy Nándor, Prohászka Ottokár, Tisza István, Jászi Oszkár, Kandó Kálmán, Puskás Tivadar. Ganz Ábrahám. <i>Topográfia:</i> Budapest, Bosznia-Hercegovina, Fiume. <i>Kronológia:</i> 1867–1918 (a dualizmus korszaka), 1875–90 (Tisza Kálmán miniszterelnöksége), 1873 (Budapest létrejötte), 1896 (a millennium), 1905 (a Szabadelvű Párt választási veresége, belpolitikai válság).	

Tematikai egység	Az első világháború és következményei	Órakeret 16 óra
Előzetes tudás	A tudomány és technika fejlődésének új szakasza. Nagyhatalmi konfliktusok és a szövetségi rendszerek kialakulása. A keleti kérdés. A dualista monarchia válsága.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló megérti, hogy ugyanazzal a történelmi eseménnyel kapcsolatban az okok és a következmények kiválasztása és logikai összerendezése között jelentős különbségek lehetnek. Érzékeli, hogy az okozati összefüggések feltárása közötti különbségek miatt lényeges eltérések lehetnek ugyanazon történelmi esemény bemutatása, értelmezése és értékelése között. Látja az első világháború kirobbanásához vezető okokat, és azok komplex jellegét. Felismeri, hogy a korábban kialakult nagyhatalmi egyensúly felbomlása, a gyarmatokért való versengés, a létrejövő katonai szövetségek, a fegyverkezési verseny és a megoldatlan balkáni helyzet együttesen vezetett a háborúhoz. Érti, hogy az új hadászati eszközök és módszerek alkalmazása elhúzódó harcokkal és óriási ember- és anyagi	

	veszteséggel jártak, és minden állampolgárt érintettek. Felismeri a háború sajátos, az emberi történelemben ez idáig nem létező új vonásait. Tisztában van a háború emberiségre gyakorolt romboló morális hatásaival. Ismeri és érti a trianoni trauma lényegét, máig tartó hatásainak mozgatórugóit. Megérti, hogy a későbbi győztesek olyan – sok tekintetben irracionális, megalázó – békeszerződéseket kényszerítettek rá a legyőzöttekre, melyekkel igazolni lehetett a háborús társadalmi áldozatvállalás értelmét, ugyanakkor ezek magukban hordozták egy újabb fegyveres konfliktus kényszerét. Reálisan értékeli a történelmi tényeket, figyelembe véve a háborút lezáró békerendszert. Felismeri a békerendszer keltette új ellentmondásokat, különös tekintettel a kelet-közép-európai régióra. Érti az oroszországi események társadalmi, gazdasági, ideológiai hátterét és az emberi történelem további alakulására gyakorolt hatásait. Látja, hogy a világháború Európa hatalmi pozícióvesztését, az Egyesült Államok centrális helyzetbe kerülését, a bolsevizmus hatalomra jutását, a tömegdemokráciák kialakulását, valamint a korábban egységesülő világpiac felbomlását eredményezte. Képes különböző szövegek, hanganyagok, filmek stb. vizsgálatára és megítélésére a történelmi hitelesség szempontjából. Önálló véleményt tud megfogalmazni történelmi eseményekről.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Az első világháború. <i>Hadviselés, tömegtájékoztatás, sajtó, propaganda.</i> Magyarország az első világháborúban. A februári forradalom és a bolsevik hatalomátvétel. A diktatúra kiépülése Szovjet-Oroszországban. A háborús vereség következményei Magyarországon: az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása, az őszirózsás forradalom, a tanácsköztársaság. Az első világháborút lezáró békerendszer. <i>Kisállamok, nagyhatalmak.</i> A trianoni békediktátum.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés személyes beszélgetésből, megfigyelésből (<i>Pl. háborús emlékművek.</i>) – Egy történelmi oknyomozás megtervezése. (<i>Pl. a Lusitania elsüllyesztése.</i>) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – A cselekvés és annak következményei közötti kapcsolat felismertetése (<i>Pl. Lenin és a bolsevik hatalomátvétel.</i>) – Történelmi elbeszélések összehasonlítása. (<i>Pl. háborús leírások összehasonlítása.</i>) <i>Kommunikáció:</i> – Mások érvelésének összefoglalása és figyelembevétele. (<i>Pl.</i>	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Háborús versek (<i>pl. Ady, Babits: Jónás könyve</i>). <i>Biológia-egészségtan:</i> Fertőzés, higiénia, járvány. <i>Földrajz:</i> A magyarság által lakott, országhatáron túli területek, Magyarországon élő nemzetiségek.

Új államok Közép-Európában. A határon túli magyarság sorsa.	<i>Károlyi Mihály politikai szerepének értékelése.)</i> – Folyamatábra, diagram, vizuális rendezők készítése. (Pl. a háborús veszteségek.) – Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése. (Pl. Apponyi Albert a Főtanács előtt.) – Beszámoló, kiselőadás tartása. (Pl. a határon túli osztálykirándulásról.) <i>Tájékozódás térben és időben:</i> – Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a történelmi tér változásainak leolvasása. (Pl. a történelmi Magyarország és a trianoni Magyarország összehasonlítása.) – Történelmi idősorozatok különböző szempontú összehasonlítása. (Pl. frontvonalak változása az egyes frontszakaszokon.)	
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, okok és következmények, történelmi források, tények és bizonyítékok, interpretáció, jelentőség, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, demokrácia, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, háború, hadsereg, vallás, vallásüldözés. antiklerikalizmus	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> villámháború – állóháború/állásháború, frontvonal, hátsószár, jóvátétel, Népszövetség, kisebbségvédelem, revízió, szovjet, kommunizmus, ösztirózsás forradalom, tanácsköztársaság, Kommunista Magyarországi Pártja (KMP), egypártrendszer, proletárdiktatúra,	

	ellenforradalom, vörösteror, fehérterror. <i>Személyek:</i> Trockij, Wilson, Clemenceau, IV. Károly, Károlyi Mihály, Jászi Oszkár, Garami Ernő, Kun Béla, Apponyi Albert, Horthy Miklós. <i>Topográfia:</i> Szarajevó, Somme, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Románia, Csehszlovákia, balti államok, Doberdó, trianoni Magyarország. <i>Kronológia:</i> 1914–18 (az első világháború), 1914. június 28. (a szarajevói merénylet), 1914. július 28. (az Osztrák-Magyar Monarchia hadat üzen Szerbiának, a világháború kirobbanása), 1916 (csata a Somme-nál), 1917 (a februári forradalom és a bolsevikok hatalomátvétele Oroszországban), 1918. október 31. (az őszirozsás forradalom győzelme), 1918. november 3. (a padovai fegyverszünet), 1919 (a békekonferencia kezdete, a versailles-i béke), 1919. március 21.–augusztus 1. (a proletárdiktatúra időszaka), 1920. június 4.(a trianoni békediktátum aláírása).
--	--

Tematikai egység	Európa és a világ a két világháború között	Órakeret 18 óra
Előzetes tudás	Az első világháborút lezáró békerendszer. A bolsevik hatalomátvétel és a proletárdiktatúra kiépülése. Állam, államszervezet. XX. századi hétköznapiak.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló átlátja, hogy a politikai jogok kiterjesztése több országban a szociális demagógia felerősödésével járt, így utat nyitott a szélsőséges elemek hatalomra kerülésének, akik diktatórikus rendszereket vezettek be. Ismeri a diktatúrák működési mechanizmusát; tudja, hogy faji vagy osztályalapon, a bünbakképzés eszköztárát alkalmazva embercsoportokat bélyegeztek meg, telepítettek ki, vagy gyilkoltak meg, és a társadalmat „fenyegető veszélyre” való tekintettel mindenkinek korlátozták a szabadságjogait. Látja, hogy a totális diktatúrák üldözték az egyházakat. Érti, hogy az emberek élete még akkor is különböző, ha ugyanabban a korban és ugyanabban az országban éltek, hiszen az adott korban is különböző gondolkodású emberek léteztek, ezért a korszakra jellemző általános dolgok nem mindig igazak mindenkire. A tanuló érti, hogy az Egyesült Államokban az 1920-as évek nagy gazdasági fejlődést és lényeges életmódbeli átalakulást hoztak (pl. az autók elterjedése), amelyet az évtized végi nagy válság követett. Látja, hogy a válságból való kilábalást különbözőképpen találták meg a világ vezető hatalmai és országai. Felismeri, hogy a háborús pusztítás, különösen a vereség és a gazdasági válságok egyik következménye a szélsőségek térnyerése. Belátja, hogy a korszakban megtörtént az elitkultúra és a tömegkultúra végérvényes szétválása. Tudja, hogy a korszakban hatalmas lépés történt a női emancipáció felé. Képes társadalmi-történelmi események összehasonlítására, értékrendek egybevetésére, azok értékelésére, saját álláspont megfogalmazására.	

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
-------	---------------------------	---------------------

Az 1920-as évek politikai és gazdasági viszonyai. Demokráciák és tekintélyuralmi rendszerek Európában a két világháború között. Az olasz fasiszta állam és ideológia jellemzői. A kommunista diktatúra a Szovjetunióban. <i>Történelemformáló eszmék.</i> Az 1929–33-as világgazdasági válság jellemzői és következményei. Az Amerikai Egyesült Államok válasza a válságra: a New Deal. <i>Erőforrások és termelési kultúrák.</i> A nemzetiszocialista ideológia és a náci diktatúra jellemzői. <i>Tömegtájékoztatás, sajtó, propaganda. A fanatizmus jellemzői és formái.</i> A totalitárius diktatúrák és az egyházak. Nemzetközi viszonyok a két világháború között. A gyarmatok helyzete. A tudomány és a művészetek a két világháború között. <i>Korok, korstílusok.</i> Életmód és mindennapok a két világháború között. <i>Nők és férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Önálló információgyűjtés különböző médiumokból (Pl. Hitler beszédei, propagandafilmei, plakátok.) – Ismeretszerzés különböző típusú forrásokból (Pl. a gazdasági válságot jellemző adatsorokból.) – Kézikönyvek, lexikonok használata. (Pl. fogalom meghatározására.) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Szövegek, hanganyagok vizsgálata a hitelesség szempontjából. (Pl. beszédek, propagandafilmei.) – Történelmi-társadalmi modellek elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából. (Pl. válságkezelő módszerek.) – Tételmondat meghatározása, szövegtömörítés. (Pl. politikai programok tömör megfogalmazása.) <i>Kommunikáció:</i> – Esszé írása. (Pl. az 1929–1933-as gazdasági világválság okai.) – Elsődleges történelmi források elemzése, összefüggések felderítése. (Pl. a náci párt tömegpárttá válása.) – Mások érvelésének összefoglalása és figyelembevétele. (Pl. a diktatúrák közös és eltérő vonásai.)	<i>Hittan</i> Az egyház története a két világháború között. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Bulgakov, Thomas Mann, Hemingway. <i>Matematika:</i> Számok, műveletek, egyéb matematikai szimbólumok alapján az általuk leírt valóságos helyzetek, történések, összefüggések elképzelése. <i>Biológia-egészségtan:</i> Védőoltások. <i>Fizika:</i> Elektromágneses hatás terjedése (rádió). <i>Földrajz:</i> A gazdasági fejlettség területi különbségei, a gazdasági szerkezet és a társadalmi-gazdasági fejlettség kapcsolata. <i>Ének-zene:</i> Az avantgárd zene. <i>Vizuális kultúra:</i> Szürrealizmus (pl. Salvador Dali), fotóművészet. <i>Mozgókép-kultúra és médiaismeret:</i> Tömegtájékoztatás és demokrácia, kultúra és tömegkultúra.
---	--	---

	<i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Események, jelenségek, tárgyak, személyek időrendbe állítása. (Pl. a két világháború közötti időszak gazdasági változásainak időrendje.) – Egyes történelmi jelenségek és régiók eltérő időbeli ritmusának felismerése és kölcsönhatásainak elemzése. (Pl. a világgazdasági válság térbeli és időbeli különbségei.)	
Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, okok és következmények, interpretáció, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességgrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ágak, egyeduralkodó, monarchia, demokrácia, parlamentarizmus, diktatúra, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, népképviselő, vallás, vallásüldözés.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> tömegpárt, fasizmus, korporatív állam, kisanant, Dawes-terv, pártállam, államosítás, kollektivizálás, tervutasításos rendszer, GULAG, személyi kultusz, koncepciók per, tőzsde, túltermelési válság, New Deal, totális diktatúra, tömegpropaganda, nemzetiszocializmus, fajelmélet, zsidóüldözés, Führer, SS, Berlin–Róma tengely, antikomintern paktum, Anschluss, tekintélyelvű államok, magaskultúra/elitkultúra, tömegkultúra, erőszakmentes ellenállás, konkordátum, enciklika. <i>Személyek:</i> Mussolini, Sztálin, Roosevel, Keynes, Hitler, Goebbels, Gandhi, XI Piusz. <i>Topográfia:</i> Köztes-Európa, Jugoszlávia, Szovjetunió, Berlin, Weimari Köztársaság, Moszkva, Ausztria, Saar-vidék, Szudéta-vidék. <i>Kronológia:</i> 1922 (fasiszta hatalomátvétel Olaszországban, a Szovjetunió létrehozása), 1924 (a Dawes-terv), 1925 (a locarnói egyezmény), 1929 (lateráni szerződés), 1929–1933 (a világgazdasági válság), 1933. (Hitler hatalomra kerülése, Roosevel elnökségének kezdete), 1936 (a Berlin-Róma tengely), 1938 (az Anschluss, a müncheni konferencia).	

Tematikai egység	Magyarország a két világháború között	Órakeret 16 óra
Előzetes tudás	A trianoni békediktátum és hatásai. Új államok Közép-Európában. A határon túli magyarság sorsa. Társadalom, településtípusok. XX. századi hétköznapiak.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló felismeri, hogy önmagában az a tény, hogy egy történelmi beszámolóban nincsenek valótlan tények és hamis állítások, nem biztosítja azt, hogy a beszámoló hiteles és megbízható képet ad az eseményekről. Félrevezető lehet például az, ha bizonyos tényeket nem említ, vagy olyan összefüggéseket sugall az események között, amelyek valójában nem léteztek. Érti a kisebbségi lét problémáit, átérzi a határok által elszakított területeken kisebbségi sorba kényszerített magyarság helyzetét. Szélsőségektől mentesen értékeli az adott történelmi időszakot, annak eseményeit és személyiségeit. Tisztában van a külpolitikai alternatívákkal és képes azonosítani azok mozgatórugóit. Érti, hogy a két világháború közötti magyar fejlődés legfontosabb mozgatórugója a trianoni békeszerződés és annak hatásaira való reflektálás volt. Tudatosulnak benne a trianoni békeszerződés politikai életre, gazdaságra, társadalomra és közgondolkodásra gyakorolt hatásai. Képes különböző időszakokat bemutató történelmi térképek összehasonlítására, a különböző változások (területi, etnikai, demográfiai stb.) hátterének a feltárására.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A konszolidáció kezdete folyamata, jellemzői, eredményei és válsága. <i>Államformák, államszervezet.</i>	Ismeretszerzés, tanulás: – Rövid szöveges tartalmi ismertető készítése (pl. a Bethlen–Peyer egyezségről). – Élethelyzetek megfigyelése források alapján. (Pl. alkalmazottak helyzete a válság idején.) – Az információk önálló rendszerezése és értelmezése. (Pl. a revízió okainak és következményeinek megkülönböztetése.) Kritikai gondolkodás: – Feltevések megfogalmazása cselekedetek mozgatóiról. (Pl. IV. Károly visszatérései.)	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> A Nyugat, népi írók (Németh László, Illyés Gyula), Kassák Lajos. Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond; József Attila: Külvárosi éj, Tudod, hogy nincs bocsánat.
A válság és hatása, a belpolitikai élet változásai az 1930-as években.		<i>Hon- és népismeret:</i> A magyar tudomány és kultúra eredményei a világban.
A magyar külpolitika céljai és lehetőségei a két világháború között. <i>Kisállamok, nagyhatalmak.</i>		<i>Földrajz:</i> A Kárpát-medence földrajza, gazdasági válságok.
A revízió lépései és politikai következményei Magyarországon.		<i>Ének-zene:</i> Bartók Béla, Kodály Zoltán.
Egyházak a Horthy-korszakban		<i>Mozgókép-kultúra és médiaismeret:</i>
Társadalom és életmód Magyarországon a két		

világháború között. <i>Szegények és gazdagok világa. Egyenlőség, emancipáció.</i> Tudomány és művészet a két világháború között. <i>Korok, korstílusok.</i> Tömegkultúra és -sport.	– A különbségek felismerése és a változások nyomon követése (Pl. <i>Bethlen és Gömbös belpolitikájának különbségei.</i>) – Kérdések megfogalmazása a forrás rejtett szándékaira vonatkozóan. (Pl. <i>Gömbös Nemzeti munkaterve.</i>) <i>Kommunikáció:</i> – Szóbeli beszámoló, kiselőadás tartása önálló gyűjtőmunka alapján. (Pl. <i>a győri program, a KALOT.</i>) – Mások érvelésének összefoglalása és figyelembevétele. (Pl. <i>vita az 1930-as évek magyar külpolitikájáról.</i>) – Folyamatábra, diagram, vizuális rendezők készítése. (Pl. <i>birtokszerkezet ábrázolása.</i>) <i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Kronológiai adatok rendezése (pl. <i>miniszterelnökökhöz kapcsolódóan.</i>) – Történelmi időszakok különböző szempontú összehasonlítása. (Pl. <i>az 1920-as és az 1930-as évek külpolitikai lehetőségei.</i>) – Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a történelmi tér változásainak leolvasása. (Pl. <i>a revízió területi következményei.</i>)	Tömegkommunikáció, a média hatása a mindennapi életre, a hangosfilmgyártás kezdete. Propaganda-eszközök <i>Informatika:</i> Anyaggyűjtés tudatos és kritikus internethasználattal a revízió, irredentizmus témájában.
--	--	---

Értelmező kulcsfogalmak	Okok és következmények, tények és bizonyítékok, interpretáció, történelmi nézőpont.
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit rétegek, középrétegek, alsó rétegek, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, monarchia, parlamentarizmus, közigazgatás, szuverenitás, választójog, vallás, vallásüldözés.
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> konszolidáció, antiszemitizmus, numerus clausus, földreform, népszövetségi kölcsön, pengő, Magyar Nemzeti Bank, revízió, irredentizmus, kultúrfölény, társadalombiztosítás, agrárrolló, népi mozgalom, KALOT, népfőiskola, nyilas mozgalom, nyílt és titkos szavazás, zsidótörvények, győri program, első bécsi döntés. <i>Személyek:</i> Teleki Pál, Bethlen István, Klebelsberg Kunó, Gömbös Gyula, Imrédy Béla, Szent-Györgyi Albert. <i>Topográfia:</i> Felvidék, Kárpátalja. <i>Kronológia:</i> 1920–1921 (Teleki Pál első miniszterelnöksége), 1920 (a numerus clausus, földreform), 1921–31 (Bethlen István miniszterelnöksége, a konszolidáció időszaka), 1927 (a pengő bevezetése), 1932–1936 (Gömbös Gyula miniszterelnöksége), 1938 (az első zsidótörvény, Szent István-év), 1938. november 2. (az első bécsi döntés), 1939. március (Kárpátalja visszacsatolása).

Tematikai egység	A második világháború	Órakeret 15 óra
Előzetes tudás	Az 1930-as évek európai politikai és hatalmi változásai. A magyar revíziós külpolitika. Állam, államszervezet. Sokszínű társadalom.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló ismeri az újfajta hadviselés jellegzetességeit és azok hatásait, a hátszínűt, a civil lakosságot sem kímélő modern totális háború jellemzőit és a tömegpusztító hadászati eszközök használatát. Feltárja a politikai antiszemitizmus megnyilvánulásai megerősödésének mozgatórugóit, azonosítja veszélyeit. Elítéli a diszkriminációt, és elutasítja az ún. fajelméletet és következményeit (megkülönböztetés, jogfosztás, elkülönítés, deportálás, megsemmisítés). Tudja, hogy mennyi áldozattal, pusztítással járt a második világháború, és hogy a holokauszt az emberiség, valamint az egész magyarság tragédiája. Belátja, hogy az ország számára veszteség volt a hazai zsidó származású vagy náciellenes művészek, tudósok, feltalálók emigrációba kényszerülése (pl. Bartók, Neumann, Teller). Megismer olyan történelmi helyzeteket, amelyek a háborús viszonyok közötti népek, népcsoportok vagy	

	személyek megmentését eredményezték. Megérti, miként került a háború során Magyarország kényszerpályára és ez milyen következményekkel járt az ország sorsát illetően. Képes önálló véleményt megfogalmazni társadalmi-történelmi eseményekről, azok főbb szereplőiről. Képes erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzeteket felismerni és megvitatni, valamint a hatalmon lévők és a társadalom felelősségének mérlegelésére a hazánkat érintő alapvető tragédiákban (pl. a doni katasztrófa, a holokauszt).	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A második világháború kitörése. A második világháború hadi és diplomáciai eseményei a Szovjetunió elleni német támadásig. <i>Békék, háború, hadviselés.</i> Fordulat a háború menetében. A szövetségek együttműködése és győzelme. <i>Egyezmények, szövetségek.</i> A második világháború jellemzői. A holokauszt. Magyarország háborúba lépése és részvétele a keleti fronton. Kállay Miklós miniszterelnöksége. A német megszállás és a nyilas uralom. Felszabadulás és szovjet megszállás. Háborús veszteségeink. A zsidóüldözés társadalmi, eszmei háttere és holokauszt Magyarországon. <i>A fanatizmus jellemzői és formái.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Élethelyzetek megfigyelése források alapján. <i>(Pl. a katonák helyzete a fronton, kollaboránsok, ellenállók, embermentők a második világháborúban.)</i> – Önálló információgyűjtés adott témához különböző médiumokból <i>(Pl. filmek, dokumentumfilmek, plakátok, újságok.)</i> – Egy történelmi oknyomozás megtervezése. <i>(Pl. a kiugrási kísérlet kudarcának okai.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Híres emberek viselkedésének mozgatóiról feltevések megfogalmazása <i>(Pl. Churchill szerepe a háborúban.)</i> – Önálló vélemény megfogalmazása. <i>(Pl. a népiértés kérdése; Szálasi céljai.)</i> – Filmek a történelmi hitelességének vizsgálata. <i>(Pl. Bíbor és fekete [1983], A halál ötven órája [1965].)</i> – Kérdések megfogalmazása a szerző esetleges elfogultságára, szándékaira vonatkozóan	<i>Hittan:</i> Tanúságtevők a második világháború idején. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Radnóti Miklós: Hetedik ecloga, Kertész Imre: Sorstalanság. Személyes történetek, naplók, memoárok. <i>Etika:</i> Előítélet, kirekesztés, rasszizmus. <i>Fizika:</i> Nukleáris energia. <i>Földrajz:</i> Kontinensek természetföldrajzai jellemzői. <i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> Videó-interjúk, visszaemlékezések, a videó-interjú, mint műfaj elemzése <i>Informatika:</i> Archív filmfelvételek keresése az interneten és elemzésük.

	(Pl. Horthy proklamációjának céljai.) – A zsidótörvények változásainak felismerése, az okok megkeresése <i>Kommunikáció:</i> – Esszé írása. (Pl. a szövetséges hatalmak együttműködésének értékeléséről.) – Saját vélemény megfogalmazása. (Pl. az atombomba bevetésének szerepéről.) – Történetek dramatikus megjelenítése. (Pl. a német megszállás eseményeiről.) – Érvelés. (Pl. A nácikkal szembeni fellépés lehetőségeiről.) <i>Tájékozódás időben és térben:</i> – Egyes történelmi jelenségek és régiók eltérő időbeli ritmusának felismerése és kölcsönhatásainak elemzése. (Pl. a háború eseményeinek hatása a magyar politikára.) – Egyszerű térképvázlatok rajzolása különböző információforrások alapján. (Pl. hadműveletek leírása alapján.)	
Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, okok és következmények, történelmi források, interpretáció, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoportok, identitás, társadalmi mobilitás, népesedés, népességfogyás, migráció, életmód, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, diktatúra,	

	közigazgatás, birodalom, szuverenitás, emberi jogok, állampolgári jogok, vallás, vallásüldözés.
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> háromhatalmi egyezmény, tengelyhatalmak, koncentrációs tábor, megsemmisítő tábor, népirtás, holokauszt, partizán, totális háború, furcsa háború, hadigazdaság, nyílt város, Vörös Hadsereg, antifasiszta koalíció, fegyveres semlegesség, második bécsi döntés, „hintapolitika”, gettó, deportálás, munkaszolgálat, kiugrási kísérlet, hadifogság, malenkij robot. <i>Személyek:</i> Hitler, Churchill, Sztálin, Roosevelt, Rommel, Montgomery, Zsukov, Eisenhower, De Gaulle, Bárdossy László, Kállay Miklós, Szálasi Ferenc, Wallenberg, XII. Piusz, Rotta nuncius. <i>Topográfia:</i> Leningrád, Pearl Harbor, Midway, El-Alamein, Sztálingrád, Kurszk, Normandia, Hirosima, Auschwitz, Jalta, Potsdam, Újvidék, Kamenyec-podolszki, Voronyezs, Don-kanyar, Délvidék és Észak-Erdély. <i>Kronológia:</i> 1939. augusztus 23. (a Molotov–Ribbentropp-paktum aláírása), 1939. szeptember 1. (Németország megtámadja Lengyelországot, kitör a második világháború), 1941. június 22. (Németország megtámadja a Szovjetuniót), 1942. (Midway-szigetekenél lezajlott ütközet, el-alameini csata), 1943. (véget ér Sztálingrád ostroma, kurszki csata), 1944. június 6. (megkezdődik a szövetségesek normandiai partraszállása), 1945. február (a jaltai konferencia), 1945. május 9. (az európai háború befejeződése), 1945. augusztus 6. (atombombázás Hirosima ellen), 1945. szeptember 2. (Japán fegyverletételével véget ér a második világháború), 1940. augusztus 30. (a második bécsi döntés), 1941. április (magyar támadás Jugoszlávia ellen), 1941. június 26. (Kassa bombázása), 1942–1944 tavasza (Kállay Miklós miniszterelnöksége), 1943. január (a doni katasztrófa), 1944. március 19. (a németek megszállják Magyarországot), 1944. október 15. (Horthy Miklós sikertelen kiugrási kísérlete, nyilas hatalomátvétel), 1944. december 21. (Debrecenben összeül az Ideiglenes Nemzetgyűlés), 1945. április (Magyarország felszabadítása a náci uralom alól, a szovjet megszállás kezdete, a háború vége Magyarországon).

12. évfolyam

Óraszám: 93 óra/év
3 óra/hét

Ajánlás az éves óraszám felosztására

	Témakör	Óraszám
1.	Hidegháborús konfliktusok és a kétpólusú világ kiépülése	8 óra
2.	A két világrendszer versengése, a szovjet tömb felbomlása	8 óra
3.	Magyarország 1945–1956 között	10 óra
4.	Kádár-korszak	10 óra
5.	Az egységesülő Európa, a globalizáció kiteljesedése	8 óra
6.	A demokratikus viszonyok megteremtése és kiépítése Magyarországon	6 óra
7.	Társadalmi ismeretek	4 óra
8.	Állampolgári ismeretek	4 óra
9.	Pénzügyi és gazdasági kultúra	5óra
10.	Munkavállalás	5 óra
11.	Rendszerező ismételés	25 óra

Tematikai egység	Hidegháborús konfliktusok és a kétpólusú világ kiépülése	Órakeret 8 óra
Előzetes tudás	A második világháború eseményei, a sztálinizmus jellemzői, az Amerikai Egyesült Államok politikai és gazdasági viszonyai, a gyarmatok helyzete a két világháború között. Allam, államszervezet. Sokszínű társadalom, nemzetiségek. Demokratikus intézményrendszer.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló felismeri, hogy a katonai és a gazdasági erőviszonyok között lehetnek összefüggések. A katonai fölény azonban nem jelent feltétlenül gazdasági és kulturális fölényt. Felismeri és elítéli a diktatórikus rendszerek szabadságot korlátozó és versenyképtelen vonásait. Belátja, hogy a demokrácia a közös döntés intézményrendszerének az emberi jogokat leginkább biztosító formája. A tanuló értelmezi a háború utáni helyzetet és a megosztott világ kialakulásának folyamatát. Felismeri a hidegháború keltette helyi háborúk máig ható következményeit. Hiteles kép alakul ki benne a két tömbben élők különböző helyzetéről, mindennapjairól. Képes társadalmi-történelmi jelenségeket értékrendek alapján mérlegelni, társadalmi-történelmi témákat vizuálisan ábrázolni, valamint a történelmi időben történő sokoldalú tájékozódásra.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A nyugati országok gazdasági és katonai integrációja. Az új világ gazdasági rendszer kialakulása. <i>Erőforrások és termelési kultúrák.</i> A szovjet tömb kialakulása, jellemzői. A hidegháborús szembenállás, a kétpólusú világ, a megosztott Európa. <i>Egyezmények, szövetségek.</i> A gyarmati rendszer felbomlása (India, Kína), a „harmadik világ”. A közel-keleti konfliktusok. Izrael Állam létrejötte, az arab világ átalakulása. A katolikus egyház a kétpólusú világban.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, vizuális rendezők készítése. <i>(Pl. a két superhatalom jellemzőinek összegyűjtése.)</i> – A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben. <i>(Pl. Kelet-Közép-Európa országainak szovjetizálása.)</i> <i>Kommunikáció:</i> – Folyamatábra, diagram készítése. <i>(Pl. a két superhatalom katonai kiadásai.)</i> – Beszélgetés egy társadalmi, történelmi témáról. Saját vélemény megfogalmazása. <i>(Pl. az iszlám fundamentalizmus okai, hatásai.)</i>	<i>Hittan:</i> A második vatikáni zsinat. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Orwell, Szolzsenyicin, Hrabal, Camus, Garcia Marquez. <i>Kémia:</i> Hidrogénbomba, nukleáris fegyverek. <i>Vizuális kultúra:</i> A posztmodern, intermediális művészet. <i>Testnevelés és sport:</i> Olimpiatörténet.

	<i>Tájékozódás térben és időben:</i> – Múltban élt emberek életének összehasonlítása a jelennel. <i>(Pl. Közép-Európa államai a szocializmus időszakában és napjainkban.)</i> – Tanult helyek megkeresése a térképen. <i>(Pl. a két tömb meghatározó államai.)</i>	
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, népesedés, népességszaporodás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, piacgazdaság, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, emberi jog, állampolgári jog, diktatúra, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, népképviselő, demokrácia, diktatúra, vallás, vallásüldözés.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), szuperhatalom, vasfüggöny, hidegháború, fegyverkezési verseny, kétpólusú világ, NATO, Varsói Szerződés, KGST, Európai Gazdasági Közösség (Közös Piac), berlini fal, kereszténydemokrácia, harmadik világ, el nem kötelezettek mozgalmak, újantiszemitizmus. <i>Személyek:</i> Sztálin Mao Ce-tung, Truman, Schuman, Adenauer, Hruscsov, Kennedy Ben Gurion, XXIII. János. <i>Topográfia:</i> NSZK, NDK, Izrael, Kuba, Korea, Vietnam. <i>Kronológia:</i> 1945 (az ENSZ létrejötte), 1947 (a Truman-elv, a párizsi béke, India függetlensége), 1948 (Izrael létrejötte), 1949 (az NSZK, az NDK, a NATO, a KGST, a Kínai Népköztársaság létrejötte, a szovjet atombomba), 1950–1953 (a koreai háború), 1956 (az SZKP XX. kongresszusa, a szuezi válság), 1957 (a római szerződések), 1959 (a kubai forradalom), 1961 (a berlini fal építése, Gagarin űrrepülése), 1962 (a kubai rakétaválság), 1962–1965 (a második vatikáni zsinat),	

Tematikai egység	A két világrendszer versengése, a szovjet tömb felbomlása	Órakeret 8 óra
Előzetes tudás	A kétpólusú világ kialakulása a második világháborút követő években. A szovjet tömb és a nyugati integráció legfontosabb jellemzői. A hidegháborús szembenállás. A gyarmati rendszer felbomlása. Állam, államszervezet, társadalom. Demokratikus intézményrendszer.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	◀ A tanuló érti és tudja, hogy milyen tényezők vezettek a kétpólusú világrend megszűnéséhez. Felismeri a kommunista társadalmi-gazdasági berendezkedés fejlődésképtelenségét. Érti a két világrendszer közötti versengés legfontosabb mozgatórugóit, ismeri annak legfontosabb állomásait. Átlátja a leglényegesebb különbségeket a két szembenálló tömb országai között a politikai rendszer működése, a gazdaság, a társadalom és az életmód terén. Felismeri, hogy a modern technológia, a globalizációs folyamatok, a szabadság ideológiája és a kommunikációs rendszerek milyen szerepet töltek be a szovjet típusú rendszerek bukásában. Képes ismereteket meríteni különböző történelmi, társadalomtudományi, filozófiai és etikai kézikönyvekből, atlaszokból. Ezek tanulmányozását követően kialakult álláspontját képes vitában megvédeni.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Szovjet-amerikai konfliktusok, a versengés és együttműködés formái, területei. Demokrácia és a fogyasztói társadalom nyugaton – diktatúra és hiánygazdaság keleten. A vallások, az életmód (szabadidő, sport, turizmus) és a kulturális szokások (divat, zene) változásai a korszakban. A kétpólusú világrend megszűnése: Németország egyesítése, a Szovjetunió és Jugoszlávia szétesése.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Különböző élethelyzetek megfigyelése. (Pl. <i>mindennapi élet a vasfüggöny két oldalán.</i>) – Egy történelmi oknyomozás megtervezése. (Pl. <i>az SZKP XX. kongresszusa.</i>) <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Feltevések történelmi személyiségek cselekedeteinek mozgatórugóiról. (Pl. <i>szovjet és amerikai politikusok szerepe a korszakban.</i>) – Elbeszélések, filmek vizsgálata a hitelesség szempontjából. (Pl. <i>A mások élete [2006].</i>) – Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a	<i>Hittan:</i> Ökumenikus törekvések. <i>Mozgókép-kultúra és médiaismeret:</i> Tömegkommunikáció, a média és a mindennapi élet. <i>Informatika:</i> Neumann János és a modern számítógépek. Az internet. <i>Biológia-egészségtan:</i> A DNS és a géntechnológia. <i>Fizika:</i> Az űrkutatás. <i>Ének-zene:</i> A beat és a rock. Szórakoztató zenei műfajok.

	különböző szereplők nézőpontjából. (<i>Pl. a hippí-mozgalom.</i>) <i>Kommunikáció:</i> Képi és egyéb információk elemzése. (<i>Pl. szovjet és amerikai karikatúrák elemzése.</i>) <i>Tájékozódás térben és időben:</i> – Kronológiai adatok rendezése. (<i>Pl. a hidegháború, enyhülés, kis hidegháború.</i>) – Egyszerű térképvázlatok készítése.	
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, ok és következmény, történelmi források, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.	
Tartalmai kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, piacgazdaság, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, emberi jog, állampolgári jog, diktatúra, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, népképviselő, demokrácia, diktatúra, vallás, vallásüldözés.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> fegyverkezési verseny, enyhülési politika, szociális piacgazdaság, ökumené, materializmus, szekularizáció, harmadik világ, beat korszak, hippí mozgalom, olajválság, iszlám fundamentalizmus, terrorizmus, Charta '77 mozgalom, prágai tavasz, diáklázadások, szolidaritás, Európai Unió, PC, mobiltelefon. <i>Személyek:</i> Tito, De Gaulle, Brezsnyev, Ceaușescu, Willy Brandt, Thatcher, Reagan, Gorbacsov, Helmut Kohl, Lech Wałęsa, Václav Havel, VI. Pál, II. János Pál. <i>Topográfia:</i> Berlin, Helsinki, Prága, Gdańsk, Csernobil, Temesvár. <i>Kronológia:</i> 1964–1973 (a vietnami háború), 1965 (a keleti és nyugati egyház közötti kölcsönös kiközösítés visszavonása), 1967 (a „hatnapos háború”), 1968 (a prágai tavasz, a Brezsnyev-doktrína, párizsi diáklázadások), 1969 (az első Holdra szállás), 1972 (SALT-1 szerződés), 1975 (a helsinki értekezlet), 1979 (SALT-2 szerződés, szovjet csapatok Afganisztánban), 1989 (a kelet-közép-európai rendszerváltások, a berlini fal lebontása), 1991 (a Szovjetunió szétesése, a délszláv válság és az Öböl-háború kirobbanása).	

Tematikai egység	Magyarország 1945–1956 között	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	A szovjet megszállás és a kommunista diktatúra jellemzői. Az 1956-os forradalom és szabadságharc kiemelkedő személyiségei és céljai. A határon túli magyarság sorsa. Október 23. mint iskolai ünnepély. Állam, államszervezet. Sokszínű társadalom. Demokratikus intézményrendszer. XX. századi hétköznapiak.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló felismeri, hogy amikor egy esemény bekövetkeztének az okait kutatjuk, nemcsak azt a kérdést kell feltenni magunknak, hogy miért következett be az az esemény, hanem azt is, hogy miért nem valami más történt helyette. Látja a magyar és az egyetemes történelem összefüggéseit. Átlátja, hogy nehéz történelmi helyzetben az emberek nézeteit, döntéseit és cselekedeteit élethelyzetük miként befolyásolja. Megismeri és elítéli a totális kommunista diktatúra emberiség elleni bűneit. Átérti a szabadságharc hőseinek és áldozatainak a sorsát, szolidáris velük. Belátja, hogy a szovjet megszállás és a kommunista diktatúra a lakosságot szabadságjogaiban korlátozta. A jogfosztások következményeként számosan emigrációba kényszerültek, amely az ország számára veszteség volt. Felismeri a szovjet megszállás és az ebből fakadó korlátozott állami szuverenitás következményeit. Megérti, hogy Magyarországnak 1956-ban a rendkívül kedvezőtlen nemzetközi helyzetben, az erőegyensúlyra épülő politikai viszonyrendszerben nem sikerült kiszakadnia a szovjet tömbből. Felismeri, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc jelenlegi demokratikus rendünk egyik talpköve. Képes felhasználni különböző visszaemlékezők adatközléseit, kiszűrve azok szubjektív elemeit, objektív történelmi kép kialakítása céljából az adott korról.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Magyarország szovjetizálása, a kommunista diktatúra kiépítése, jellemzői. <i>Függetlenség és alávetettség.</i> Az egypárti diktatúra működése a Rákosi-korszakban, valamint a gazdasági élet jellegzetességei. <i>Világkép, eszmék, ideológiák, társadalomkritika.</i> Egyházüldözés Magyarországon 1945–56	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből és megfigyeléséből. (Pl. az 1956-os események résztvevőinek visszaemlékezéseiből.) – A tanultak felhasználása új helyzetekben. (Pl. Magyarország szovjetizálása.) – Egy történelmi oknyomozás megtervezése. (Pl. Mindszenty-per, Tóth Ilona ügye.)	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról. <i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> Dokumentumfilmek, híradók elemzése. <i>Testnevelés és sport:</i> Olimpiatörténet, magyar részvétel és sikerek a korszak olimpiáin. <i>Informatika:</i> Multimédia CD-ROM

Életmód, életviszonyok, munka, sport, kultúra, szórakozás. Az 1956-os forradalom és szabadságharc okai, háttere, főbb eseményei, jellemzői, szereplői. <i>Forradalom, reform és kompromisszum.</i>	– Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, vizuális rendezők készítése. <i>(Pl. Magyar lakosság kivándorlásának és emigrációjának irányai, célállomásai [pl. Nyugat Európa országai, USA, Izrael] létszámadatai, és következményei.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Feltételezések megfogalmazása híres emberek viselkedésének mozgatórugóiról. <i>(Pl. Nagy Imre/Kádár János 1956-os szerepvállalása.)</i> – Érvek gyűjtése feltevések mellett és ellen, az érvek kritikai értékelése. <i>(Pl. koncepciós perek.)</i> – Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása. <i>(Pl. a Rákosi-korszak viccei.)</i> <i>Kommunikáció:</i> – Beszélgetés egy történelmi témáról. <i>(Pl. a Nyugat magatartása 1956-ban.)</i> – Folyamatábra, diagram készítése. <i>(Pl. az 1945. és 1947. évi választások eredményei.)</i> <i>Tájékozódás időben és térben:</i> A világtörténet, az európai és a magyar történelem kölcsönhatásainak elemzése. <i>(Pl. az 1956-os forradalom és környezete.)</i>	használatával Magyarország XX. századi eseményeinek és azok hátterének megismerése.
Értelmező kulcsfogalmak	Ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.	

Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, adó, politika, állam, államforma, köztársaság, államszervezet, parlamentarizmus, közigazgatás, szuverenitás, népképviselő, demokrácia, diktatúra, emberi jog, állampolgári jog, vallás, vallásüldözés, egyházüldözés, vallásszabadság.
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> Szövetséges Ellenőrző Bizottság, földosztás, Független Kisgazdapárt, Nemzeti Parasztpárt, Magyar Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt, háborús bűnös, népbíróság, kitelepítés, lakosságcsere, Magyar Dolgozók Pártja (MDP), államosítás, népköztársaság, internálás, osztályharc, ÁVH, besúgó hálózat, ügynök, egypártrendszer, pártállam, Állami Egyházügyi Hivatal, békepap, reakciós, koncepciós perek, kulák, szövetkezet, beszolgáltatás, iparosítás, kétkeresős családmódel, aranycsapat, Petőfi Kör, MEFESZ, intervenció. <i>Személyek:</i> Mindszenty József, Tildy Zoltán, Nagy Ferenc, Kovács Béla, Kéthly Anna, Esterházy János, Márton Áron, Rákosi Mátyás, Rajk László, Kádár János, Nagy Imre, Maléter Pál, Bibó István. <i>Topográfia:</i> Recsk, Hortobágy, Sztálinváros (Dunaújváros), az 1956-os forradalom főbb fővárosi helyszínei, Mosonmagyaróvár. <i>Kronológia:</i> 1945. március (földosztás), 1946 (a forint bevezetése, egyesületek feloszlata), 1947. február 10. (a párizsi béke), 1947 (kékcédulás választások), 1948 (a Magyar Dolgozók Pártjának megalakulása, a nyílt kommunista diktatúra kezdete, az iskolák államosítása), 1949 (a kommunista alkotmány, a Mindszenty- és a Rajk-per), 1950 (a szerzetesrendek betiltása, a tanácsrendszer létrejötte), 1953–55 (Nagy Imre első miniszterelnöksége), 1956. október 23. (a forradalom kirobbanása), 1956. október 28. (a forradalom győzelme), 1956. november 4. (szovjet támadás indul Magyarország ellen).

Tematikai egység	A Kádár-korszak	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	A Kádár-korszak legfontosabb politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális jellemzői. A szocialista rendszer válságának okai. A magyar rendszerváltozás fordulópontjai és főszereplői. Állam, államszervezet. Sokszínű társadalom. XX. századi hétköznapiak.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló családtagjain keresztül tájékozódik a megélt és megírt történelem különbözőségeiről. Tudatosítja a hatalom által a társadalomra kényszerített kompromisszum jellemzőit és hatásait. Átlátja a szocialista időszak Magyarország további történelmére és jelenére gyakorolt hatásait. Megérti, hogy Kádár János személye és a nevével fémjelzett korszak miért osztja meg ma is a közvéleményt.	

	A tanuló megismeri az 1956-os forradalom és szabadságharcot követő kegyetlen megtorlás tényeit, a törvénytelen bírósági tárgyalások, ítéletek jellemzőit. Ismeri a Kádár-rendszer jellegét és tisztában van annak mozgásterével. Képes sokoldalúan elemezni a Kádár-rendszer válságának és bukásának okait, körülményeit, felismeri a rendszer lényegi reformálhatatlanságát. Ismeri a békés rendszerváltozás menetét. Képes mások érvelésének összefoglalására, értékelésére és figyelembe vételére, meghatározott álláspontok cáfolására, véleménykülönbségek tisztázására, valamint a saját álláspont gazdagítására.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Megtorlás és a konszolidáció. Gazdasági reformok, társadalmi változások a Kádár-korszakban. Egyházak a Kádár-korszakban Életmód és mindennapok, a szellemi- és sportélet. A Kádár-rendszer válsága, a külpolitikai változások és az ellenzéki mozgalmak. A rendszerváltozás „forgatókönyve”, mérlege, nyertesek és vesztesek. <i>Forradalom, reform és kompromisszum.</i> Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a kétpólusú világ időszakában. <i>Népesség, demográfia.</i> A határon túli és a világban szétszóródott magyarság helyzete a kétpólusú világ időszakában.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés statisztikai táblázatokból, diagramokból. <i>(Pl. a földterületek nagyságának változása 1956–1980 között.)</i> – Ismeretszerzés írásos forrásokból. <i>(Pl. a gazdasági mechanizmus reformja.)</i> – Emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. <i>(Pl. a Kádár-korszak besúgóí; ellenzéke.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről. <i>(Pl. a magyar társadalom megbékélése a kádári hatalommal.)</i> – Tételmondat meghatározása, szövegtömörítés. <i>(Pl. a rendszerváltó pártok programjai.)</i> – Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása. <i>(Pl. a Kádár-korszak viccei.)</i>	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Németh László, Nagy László, Sütő András, Weöres Sándor, Ottlik Géza, Örkény István. <i>Mozgókép-kultúra és médiaismeret:</i> Dokumentumfilmek, híradók elemzése; stílusirányzatok: budapesti iskola. <i>Testnevelés és sport:</i> Olimpiatörténet, magyar részvétel és sikerek a korszak olimpiáin.

	<i>Kommunikáció:</i> – Folyamatábra, diagram készítése. (Pl. a parlamenti patkó az 1990-es választás után.) – Beszámoló, kiselőadás tartása (Pl. ifjúsági szubkultúrák a Kádár-korszakban címmel.) <i>Tájékozódás időben és térben:</i> A világtörténet, az európai és a magyar történelem kölcsönhatásainak elemzése. (Pl. összehasonlító kronológiai táblázat készítése.)	
Értelmező kulcsfogalmak	Ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.	
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, adó, politika, állam, államforma, köztársaság, államszervezet, parlamentarizmus, közigazgatás, szuverenitás, népképviselő, demokrácia, diktatúra, emberi jog, állampolgári jog, vallás, vallásüldözés, vallásszabadság.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP), disszidens, amnesztia, keleti politika, új gazdasági mechanizmus, háztáji, második gazdaság, „három T”, lakótelep, televízió, Rubik kocka, ellenzéki mozgalmak, szamizdat, besúgó, ügynök, monori találkozó, lakiteleki találkozó, ellenzéki kerekasztal, spontán privatizáció, falurombolás, MDF, SZDSZ, FIDESZ, MSZMP, FKgP, KDNP, MSZP, többpártrendszer, gyülekezési jog, pluralizmus, jogállam, nemzeti kerekasztal, sarkalatos törvények, Alkotmánybíróság. <i>Személyek:</i> Kádár János, Nagy Imre, Pozsgay Imre, Tőkés László, Antall József, Göncz Árpád, Sólyom László, Teller Ede. <i>Topográfia:</i> Salgótarján, Szászhalombatta, Monor, Lakitelek, Bős-Nagymaros. <i>Kronológia:</i> 1958 (Nagy Imre kivégzése), 1963 (részleges amnesztia), 1964 (a vatikáni-magyar részleges megállapodás), 1968 (az új gazdasági mechanizmus bevezetése), 1971 (Mindszenty József elhagyja Magyarországot), 1978 (az Egyesült Államok visszaadja a Szent Koronát),	

	1985 (a monori találkozó), 1987 (a lakiteleki találkozó), 1980 (Farkas Bertalan a világűrben), 1989. június 16. (Nagy Imre és társainak újratemetése), 1989. október 23. (a harmadik Magyar Köztársaság kikiáltása), 1989 (társasági és egyesülési törvény), 1990 (szabad országgyűlési és önkormányzati választások), 1991 (a szovjet csapatok kivonása Magyarországról).
--	--

Tematikai egység	Az egységesülő Európa, a globalizáció kiteljesedése	Órakeret 8 óra
Előzetes tudás	Az Európai Unió létrejötte és az európai polgárok alapvető jogai. A vasfüggöny lebontása és következményei a keleti blokk országaiban. Globális problémák: urbanizáció, környezetszennyezés, terrorizmus, migráció, klímaváltozás. Sokszínű társadalom. A demokratikus intézményrendszer.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló tisztázza álláspontját a globalizációval kapcsolatban, annak előnyei és hátrányai ismeretében. Azonosul a fő morális célokkal (demokrácia, antirasszizmus, háborúellenesség), felismerve azok esetenkénti ellentmondásait is. Képes a demokratikus értékek ismeretében a történelmi-társadalmi kérdések, folyamatok árnyalt megítélésére, érti a felelős állampolgári magatartás lényegét. Kialakul benne a környezettudatos magatartás, ismeri az ehhez kapcsolódó egyéni feladatokat, valamint felismeri a társadalom egészének érdekeit. Megismeri a globalizáció fő mozgatórugóit, és tisztában vannak a világ fejlődésére gyakorolt hatásaival. Képes a globalizációs folyamatok, kihívások és az egységesülő Európa előnyeinek és hátrányainak sokoldalú feldolgozására. Képes önálló esszé készítéséhez önálló kérdések világos megfogalmazására, és magának az esszének a megírására is. Képes más iskolai tantárgyak ismeretanyagának a felhasználására is.	

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Az információs – technikai forradalom és a tudásipar. A globális világgazdaság új kihívásai és ellenmondásai. <i>Technikai fejlődés feltételei és következményei.</i> <i>Erőforrások és termelési kultúrák.</i> A fenntarthatóság dilemmái. A civilizációk, kultúrák közötti ellentétek kiéleződése. Az egypólusútól a többpólusú világrend felé. A mediatizált világ. A tömegkultúra új jelenségei napjainkban. <i>Tömegtájékoztatás, sajtó, propaganda.</i> Az Európai Unió alapelvei, intézményei, működése és problémái. A katolikus egyház társadalmi tanítása	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Az internet felhasználása történelmi ismeretek szerzésére. <i>(Pl. atomfegyverrel rendelkező országok az ezredforduló után.)</i> – Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák, vázlatok) készítése. <i>(Pl. a mai hatalmi viszonyokat bemutató ábra.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Adatok, modellek, elbeszélések elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából. <i>(Pl. globális világ fejlődésének határai.)</i> – Erkölcsi kérdéseket felvető helyzetek felismerése, bemutatása. <i>(Pl. klónozás, abortusz)</i> <i>Kommunikáció:</i> – Tabló készítése önállóan gyűjtött képekből. <i>(Pl. globális környezeti problémák.)</i> – Beszélgetés (vita) társadalmi, történelmi témákról. <i>(Pl. Brazília, Oroszország, India, Kína) megnövekedett szerepe.)</i> <i>Tájékozódás térben és időben:</i> A világtörténet, az európai történelem, a magyar történelem eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése. <i>(Pl. centrumok és perifériák napjainkban.)</i>	<i>Földrajz:</i> Az EU kialakulása, jellemzői, tagállamai; globális világgazdaság napjainkban, globális környezeti problémák; népesség, népesedés, urbanizáció; fejlődő és fejlett országok gazdaságának jellemzői; Kína. <i>Hittan:</i> Keresztény válaszok korunk erkölcsi kérdéseire. <i>Informatika:</i> Információk gyűjtése az internetről. Bemutatók, dokumentumok készítése. Információs társadalom. Információkeresés, információ-felhasználás. <i>Etika; filozófia:</i> Korunk erkölcsi kihívásai. <i>Ének-zene:</i> Világzene.

Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi nézőpont.
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, népesedés, népességgrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, centrum, periféria, politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, közigazgatás, önkormányzat, szuverenitás, népképviselő, demokrácia, diktatúra, vallás, vallásüldözés.
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> globalizáció, multikulturalizmus, nemzetközi terrorizmus, vallási fanatizmus, fogyasztói társadalom, adósságspirál, globális felmelegedés, ökológiai katasztrófa, fenntarthatóság, környezetvédelem, fiatalodó és öregedő társadalom, migráció, foglalkozási szerkezet, diszkrimináció, integráció, euró, internet, tömegkommunikáció, enciklika, szubszidiaritás, közjó, szolidaritás. <i>Személyek:</i> George Bush, Borisz Jelcin, Bill Clinton, Tony Blair, George W. Bush. <i>Topográfia:</i> az EU tagállamai. <i>Kronológia:</i> 1992 (a maastrichti szerződés aláírása), 1993 (Csehország és Szlovákia szétválása), 1995 (a schengeni egyezmény életbe lépése), 1999 (a NATO bombázza Szerbiát), 2001 (terrortámadás az Egyesült Államok ellen), 2002 (az euró bevezetése), 2004 (tíz új tagállam csatlakozik az EU-hoz, köztük Magyarország is).

Tematikai egység	A demokratikus viszonyok megteremtése és kiépítése Magyarországon	Órakeret 6 óra
Előzetes tudás	A magyar rendszerváltozás fordulópontjai és főszereplői. A demokratikus viszonyok megteremtése és kiépítése Magyarországon. A szomszédos országokban élő magyarság sorsa. Állam, államszervezet. Sokszínű társadalom. A demokratikus intézményrendszer. XX. századi hétköznapiak.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló híve és őrzője demokratikus rendszerünk vívmányainak, elkötelezettje a továbbfejlesztésének. Felismeri a közösségi és egyéni érdekek ütközését, kiegyenlítési törekvéseit a társadalomban. Megérti a kisebbségi lét problémáit a Magyarországon élő etnikai és kulturális kisebbségek, illetve a határokon túl élő magyar kisebbség szempontjából egyaránt. A tanuló átlátja a békés rendszerváltás jelentőségét és tudatosulnak benne annak árnyoldalai, ellentmondásai (pl. forradalomszerű átalakulások társadalmi egyeztetés nélkül). Belátja, hogy a rendszerváltozásnak nyertesei és vesztesei egyaránt voltak, nem mindig a társadalmi igazságosságnak megfelelően. Tisztában van a	

	rendszerváltozás előtti és az azt követő időszak politikai és gazdasági rendszere közötti legfontosabb különbségekkel. Reális kép alakul ki benne Magyarország szerepéről és lehetőségeiről az európai integráción belül, továbbá ismeri fontosabb külkapcsolatait, és tudatosan benne a jelentősebb nemzetiségi és emigráns közösségek híd-szerepe. Képes a nemzet, kisebbség és a helyi társadalmak fogalmak szakszerű használatára. Érvekkel is alátámasztott véleményt tud megfogalmazni az elmúlt évtizedek hazai gazdasági-társadalmi folyamatairól.	
Ismeretek	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A poszt szocialista régió és Magyarország helyzete, problémái 1990 után. A közjogi rendszer jogállami átalakítása és intézményrendszere 1990 után. <i>Hatalommegosztás formái, színterei.</i> A piacgazdaságra való áttérés és az átalakulás ellentmondásai, regionális gazdasági különbségek. Magyarország euroatlanti csatlakozásának folyamata <i>Fölzárkózás, lemaradás.</i> A társadalmi egyenlőtlenségek és a mobilitás problémái. A magyarországi cigányok (romák). <i>Nők, férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák, szegények és gazdagok világa.</i> A határon túli magyarság helyzete. Magyarok a nagyvilágban. <i>Kisebbség, többség, nemzetiségek.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból. <i>(Pl. Magyarország demográfiai helyzete, vallási statisztikái.)</i> – Magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. <i>(Pl. kisebbségek határon innen és túl.)</i> – Az internet felhasználása történelmi ismeretek szerzésére. <i>(Pl. Magyarország és az Európai Unió kapcsolata.)</i> <i>Kritikai gondolkodás:</i> Különbségek felismerése, a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán. <i>(Pl. Magyarország államberendezkedésének változásai a XX. század folyamán.)</i> <i>Kommunikáció:</i> – Beszélgetés (vita) egy társadalmi, történelmi témáról. Saját vélemény megfogalmazása. <i>(Pl. cigányság romák integrációja.)</i>	<i>Informatika:</i> Információkeresés, információ-felhasználás. <i>Matematika:</i> Diagramok, táblázatok, grafikonok – adatleolvasás, készítés, értelmezés, statisztikai fogalmak ismerete. <i>Etika; filozófia:</i> Korunk erkölcsi kihívásai.

	– Események, történetek, jelenségek dramatikus megjelenítése. (Pl. hajléktalansors, munkanélküliség, a mélyszegénység problémái.) <i>Tájékozódás térben és időben:</i> Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból. (Pl. Magyarország népesedési viszonyainak, az életkörülmények változásainak bemutatása.)	
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, változás és folyamatosság, tények és bizonyítékok, történelmi nézőpont.	
Tartalmai kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, centrum, periféria, politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, közigazgatás, önkormányzat, szuverenitás, népképviselő, demokrácia, diktatúra, vallás, vallásüldözés.	
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> privatizáció, kárpótlás, migráció, mobilitás, foglalkozási szerkezet, munkanélküliség, diszkrimináció, szegregáció, integráció, népszavazás, ombudsman, autonómia, magyar igazolvány, kettős állampolgárság. <i>Személyek:</i> Horn Gyula, Orbán Viktor, Mádl Ferenc, Medgyessy Péter. <i>Topográfia:</i> a határon túli magyar lakta területek. <i>Kronológia:</i> 1996 (a magyar honfoglalás mil레centenáriuma), 1999 (Magyarország a NATO tagjává válik), 2000 (a magyar államalapítás millenniuma), 2004 Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz).	

Tematikai egység	Társadalmi ismeretek	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	A társadalmi tagozódással kapcsolatos korábbi történelmi és földrajzi ismeretek, valamint személyes tapasztalatok.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A társadalom makro- és mikrostruktúráját alkotó elemek azonosítása. A társadalom tagoltságából eredő egyenlőtlenségek felismertetése, ezek okainak azonosítása. A társadalmi felelősségvállalás elvi szükségességének megértetése és néhány gyakorlati módjának megismertetése. A kisközösségek szerepe a helyi, lokális és országos ügyek alakításában.	
Ismeretek	Fejlesztési feladatok	Kapcsolódási pontok
Családformák a mai világban. Kortárs csoport és ifjúsági szubkultúrák. A helyi társadalom, a civil társadalom és az önkéntesség. Nemzet és nemzetiség. Kulturális és etnikai kisebbségek Magyarországon. Esélyegyenlőtlenség és hátrányos társadalmi helyzet. Társadalmi felelősségvállalás és szolidaritás. Tudatos fogyasztói magatartás. A nagy ellátórendszerek (egészségügy, társadalom-biztosítás, oktatás) megismerése.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> Családtípusok azonosítása és jellemzése személyes tapasztalatok és a médiából vett példák alapján. <i>Kritikai gondolkodás:</i> A nemzeti-, a közép-európai-, valamint az európai identitás értelmezése. <i>Kommunikáció:</i> – Aktuális szocializációs kérdések, dilemmák és problémák megvitatása. – A többes identitás fogalmának és gyakorlati érvényesülésének megvitatása. – Egy nemzeti kisebbség, valamint egy hátrányos helyzetű társadalmi csoport életének bemutatása szóban vagy írásban.	<i>Földrajz:</i> Magyarország régiói; demográfiai mutatók; a magyar tájak kulturális, néprajzi értékei. <i>Etika:</i> Társadalmi szolidaritás. Többség és kisebbség.
Kulcsfogalmak	Család, társadalom, szocializáció, kultúra, etnikum, nemzet, nemzetiség.	
Fogalmak	Szubkultúra, kortárs csoport, helyi társadalom, civil társadalom, kisebbség, többség, érdekképviselő, érdekegyeztetés, identitás, hátrányos helyzet, felelősségvállalás, szolidaritás, önkéntesség, tudatos fogyasztói magatartás.	

Tematikai egység	Állampolgári ismeretek	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	A politikai rendszerek és az állampolgárok közötti viszony történelmi formáinak ismerete. Az iskolai diákönkormányzat működésével kapcsolatos tapasztalatok.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az aktív és felelős állampolgársághoz szükséges ismeretek és készségek megerősítése. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megismerése. Az alapvető állampolgári jogok és kötelességek tudatosítása. Az ezek gyakorlásához kapcsolódó legfontosabb tevékenységi formák azonosítása. A magyarországi és az uniós politikai rendszer legfőbb elemeinek megismertetése, a politikai részvétel jelentőségének tudatosítása. Az új Alaptörvény szellemiségének és fontosabb pontjainak feldolgozása.	
Ismeretek	Fejlesztési feladatok	Kapcsolódási pontok
Állampolgári jogok és kötelességek. Magyarország és az Európai Unió politikai intézményrendszere. A magyar és az európai állampolgárság legfontosabb ismérvei. A magyar választási rendszer (országgyűlési és helyhatósági választások). A politikai részvétel formái. A közvetett és a közvetlen demokrácia eszköztára.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – A magyarországi országgyűlési választások modellezése. – A hazai helyhatósági választások működési mechanizmusának modellezése. <i>Kritikai gondolkodás:</i> – Az állampolgári jogok és kötelességek kölcsönös viszonyrendszerének elemzése. – A felelősségteljes választói magatartás értelmezése. – A többes állampolgárság fogalmának értelmezése.	<i>Földrajz:</i> Az Európai Unió kialakulása és működésének jellemzői. <i>Etika:</i> Törvény és lelkiismeret.
Kulcsfogalmak	Állam, állampolgár, politika, intézmény.	
Fogalmak	Állampolgári jog, állampolgári kötelesség, politikai intézményrendszer, választás, választási rendszer, unió, országgyűlés, helyhatóság, politikai részvétel, közvetett demokrácia, közvetlen demokrácia, önkormányzat, párt, parlamenti küszöb, állampolgári jogok biztosa, Állami Számvevőszék.	

Tematikai egység	Pénzügyi és gazdasági kultúra	Órakeret 5 óra
Előzetes tudás	A bankok működésével kapcsolatos gazdaságföldrajzi ismeretek. A gazdálkodással és a pénzkezeléssel kapcsolatos személyes tapasztalatok.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az alapvető pénzügyi és gazdasági fogalmak megismertetése, a gazdasági folyamatok fő hatótényezőinek megértetése. A tudatos és felelős állampolgári gazdálkodás elveinek megismerése, elfogadása.	
Ismeretek	Fejlesztési feladatok	Kapcsolódási pontok
Az állam gazdasági szerepvállalása és kapcsolata a gazdaság különböző szereplőivel. Az állam bevételei. Az állam stabilizációs, redistribúciós és tőkeallokációs feladatai. A költségvetési és a monetáris politika eszköztára, szerepe a gazdaságpolitikai célok megvalósításában. A pénzpiac működése, megtakarítók és forrásigénylők. A pénzügyi közvetítők helye a nemzetgazdaságban. A vállalkozások helye a nemzetgazdaságban, szerepük a GDP megtermelésében. Vállalkozási formák. Vállalkozások létrehozása és működtetése. A vállalkozások és a piac kapcsolata. Az üzleti terv.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Az adók és járulékok szerepének megértése a modern nemzetgazdaságok működésében. – A vállalkozási formák különbségeinek megértése, különféle példák elemzése révén. – A banki és a nem banki pénzügyi közvetítők sajátos gazdasági szerepeinek azonosítása. – Néhány hazai vállalkozás és a vállalkozói életforma megismerése példákon keresztül. <i>Kritikai gondolkodás:</i> – A tőkeszerzés különféle lehetőségeinek (tőzsde, értékpapírok, lízing) összehasonlítása. – Az állami szerepvállalás és az adózás közötti kapcsolatok feltárása. – A pénzügyekkel, gazdasággal foglalkozó írott, vagy audiovizuális médiaszövegek elemzése és feldolgozása. – Vázlatos üzleti terv készítése szituációs	<i>Földrajz:</i> A modern pénzügyi közvetítőrendszer a világgazdaságban (pénzügyi piacok, nemzetközi monetáris intézmények, nemzetközi tőkeáramlás, környezeti problémák, fenntarthatóság és az állam). <i>Etika:</i> A felelősség új dimenziói a globalizáció korában.

	gyakorlat keretében. – Vita az adózási morállal kapcsolatos kérdésekről.	
Kulcsfogalmak	Állam, gazdaság, piac, pénz.	
Fogalmak	Költségvetés, adó, járulék, vállalkozás, személyi jövedelemadó, áfa, 1%, alapítvány, juttatások, társadalombiztosítás, nyugdíjjárulék, költségvetési intézmény, költségvetési egyenleg, deficit, pénzpiac, monetáris politika, jegybank, bankrendszer, kereskedelmi bank, megtakarítás, forrás, tőzsde, értékpapír, rt, kft, kkt, bt, egyéni vállalkozás, szövetkezet, korlátlan felelősség, korlátolt felelősség, egyetemleges felelősség, biztosító társaság, lízingtársaságok, pénzügyi közvetítő rendszer.	

Tematikai egység	Munkavállalás	Órakeret 5 óra
Előzetes tudás	Diákmunka során szerzett személyes tapasztalatok. A környezet munkával kapcsolatos mintáinak ismerete.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az alapvető munkavállalói jogok és kötelezettségek tudatosítása. A munkába állás folyamatának és az alkalmazotti lét néhány fontos jellemzőjének megismertetése. A munkatevékenység emberformáló és értékteremtő erejének felismerése, elfogadása.	
Ismeretek	Fejlesztési feladatok	Kapcsolódási pontok
A munkaerő és a piac kapcsolata. Munkaerőpiaci elvárások itthon és külföldön. Szakképzettség. Álláskeresési technikák. Pályakezds, beilleszkeds a munkahelyi közösségbe. Munkajogi alapok. Foglalkoztatási formák. A munkaszerződés tartalma. A munkaviszonyhoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek (munkaszerződés, bérszámítás, adózás, egészségbiztosítás és nyugdíjbiztosítás, kollektív szerződés).	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Munkaerőpiaci információk gyűjtése, a magyarországi és az uniós lehetőségek feltérképezése (állások és elvárások). – Egy állás elnyeréséhez kapcsolódó lépések megismerése, tapasztalatok szerzése a dokumentumok kezelésével kapcsolatban (álláshirdetés, tájékozódás, önéletrajz, motivációs levél, interjú, munkaszerződés). – A munkaviszonyhoz kapcsolódó adózási, egészség- és társadalombiztosítási teendők modellezése.	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Tájékozódás listaszerű, nem folyamatos szövegekben. Ismerkedés az olyan, végrehajtásra szánt, aktusszerű szövegekkel, mint a számla, az önéletrajz, a szerződés és az adóbevallás. <i>Informatika:</i> Információk gyűjtése az internetről. Bemutatók, dokumentumok készítése.

A munkaviszony megszűnése, munkanélküli ellátás, álláskeresési támogatás, visszatérés a foglalkoztatásba.	– Saját bankszámla nyitásának, bankkártya kiváltásának és az internetes bankfiók használatának modellezése. – Tájékozódás a munkanélküliek ellátásáról, átképzési és visszatérési lehetőségekről a területileg illetékes hivatalokon keresztül. <i>Kommunikáció:</i> – A munkahelyi közösségbe való beilleszkedés problémáinak modellezése szerepjáték keretében. – Az egyéni és a vállalati érdek ütközését megjelenítő viták szervezése.	
Kulcsfogalmak	Gazdaság, piac, munka.	
Fogalmak	Állás, adó, biztosítás, szerződés, munkaerőpiac, munkaadó, munkavállaló, foglalkoztatás, munkaviszony, önéletrajz, motivációs levél, munkajog, munkaszerződés, munkaidő, munkabér, adózás, adóbevallás, személyi jövedelemadó, egészségbiztosítás, társadalombiztosítás, munkanélküliség, munkanélküli ellátás, álláskeresési támogatás.	

Tematikai egység	Rendszerező ismételés	Órakeret 25 óra
Előzetes tudás	A középiskolai történelem, társadalom és állampolgári ismeretanyag.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az érettségi témakörök rendszerező ismételése során felkészülés az érettségi vizsgára.	

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	Az újkori és modernkori egyetemes és magyar történelmi jelenségek, események rendszerező feldolgozásával a jelenben zajló folyamatok előzményeinek felismerése, a nemzeti öntudat és aktív állampolgárságra nevelés. A múltat és a történelmet formáló, alapvető folyamatok, ok-okozati összefüggések felismerése (pl. a globalizáció felerősödése és a lokális közösségek megerősödése) és egyszerű, átélhető erkölcsi tanulságok (pl.
---	---

	társadalmi kirekesztés) azonosítása, ezeknek jelenre vonatkoztatása, megítélése. Az új- és modernkorban élt emberek, közösségek sokoldalú élet-, gondolkodás- és szokásmódjainak azonosítása, a hasonlóságok és különbségek árnyalt felismerése, több szempontú értékelése. A civilizációk története jellegzetes sémájának alkalmazása újkori és modernkori egyetemes történelemre. A történelem értelmezését segítő kulcsfogalmak és egyéb egyedi fogalmak rendszeres és szakszerű alkalmazása révén, többoldalú történelmi tájékozódás és árnyalt gondolkodás. Ismerje fel a tanuló, hogy az utókor, a történelmi emlékezet a nagy történelmi személyiségek tevékenységét többféle módon és szempont szerint értékeli, egyben legyen képes saját értékítélete megfogalmazásakor a közösség hosszú távú nézőpontját alkalmazni. Ismerje a XIX-XX. század kisebb korszakainak megnevezését, illetve egy-egy korszak főbb jelenségeit, jellemzőit, szereplőit, összefüggéseit. Ismerje a magyar történelem főbb csomópontjait csomópontjait az 1867-es kiegyezés megkötésétől az Európai Unióhoz való csatlakozásunkig. Legyen képes e bonyolult történelmi folyamat meghatározó összefüggéseit, szereplőit beazonosítani, valamint legyen képes egy-egy korszak főbb kérdéseinek problémaközpontú bemutatására, elemzésére. Ismerje az új- és modernkorban meghatározó egyetemes és magyar történelem eseményeit, évszámait, történelmi helyszíneit. Legyen képes összefüggéseket találni a térben és időben eltérő történelmi események között, különös tekintettel azokra, melyek a magyarságot közvetlenül vagy közvetetten érintik. Tudja, hogy a XIX–XX. században lényegesen átalakult Európa társadalma és gazdasága (polgárosodás, iparosodás) és ezzel párhuzamosan új eszmeáramlatok, politikai mozgalmak, pártok jelennek meg. Ismerje fel, hogy az Egyesült Államok milyen körülmények között vált a mai világ vezető hatalmává és mutasson rá az ebből fakadó ellentmondásokra. Tudja a trianoni békediktátum máig tartó hatását, következményeit értékelni és legyen képes a határon túli magyarság sorskérdéseit felismerni. Tudja a demokratikus és diktatórikus államberendezkedések közötti különbségeket, legyen képes a demokratikus berendezkedés előnyeit és működési nehézségeit egyaránt felismerni és azokat elemezni. Ismerje fel a tanuló a világot – és benne hazánkat is – fenyegető veszélyeket (pl. túlnépesedés, betegségek, elszegényesedés, munkanélküliség, élelmiszerhiány, tömeges migráció). Tudjon élni a globalizáció előnyeivel, benne az európai állampolgársággal. Ismerje az alapvető emberi jogokat, valamint állampolgári jogokat és kötelezettségeket, Magyarország politikai rendszerének legfontosabb intézményeit, értse a választási rendszer működését. Legyen képes ismereteket meríteni különböző ismeretforrásokból, történelmi, társadalomtudományi, filozófiai és etikai kézikönyvekből, atlaszokból, szaktudományi munkákból, legyen képes ezek segítségével történelmi oknyomozásra. Jusson el kiselőadások, beszámolók önálló jegyzetelése szintjére. Legyen képes az internetet kritikus és tudatos
--	---

	használatára történelmi, filozófia- és etikatörténeti ismeretek megszerzése érdekében. Legyen képes különböző történelmi elbeszéléseket (pl. emlékiratok) összehasonlítani a narráció módja alapján. Legyen képes a különböző szövegek, hanganyagok, filmek stb. vizsgálatára és megítélésére a történelmi hitelesség szempontjából. Legyen képes történelmi jeleneteket elbeszélni, adott esetben eljátszani különböző szempontokból. Legyen képes erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzeteket felismerni és bemutatni. Fogalmazzon meg önálló véleményt társadalmi, történelmi eseményekről, szereplőkről, jelenségekről, filozófiai kérdésekről. Legyen képes mások érvelésének összefoglalására, értékelésére és figyelembe vételére, a meghatározott álláspontok cáfolására, a véleménykülönbségek tisztázására, valamint a saját álláspont gazdagítására is. Legyen képes történelmi-társadalmi adatokat, modelleket és elbeszéléseket elemezni a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából. Legyen képes összehasonlítani társadalmi-történelmi jelenségeket strukturális és funkcionális szempontok alapján. Legyen képes értékrendek összehasonlítására, saját értékek tisztázására. Értékelje a társadalmi-történelmi jelenségeket az értékrendek alapján. Legyen képes történelmi-társadalmi témákat vizuálisan ábrázolni, esszét írni (filozófiai kérdésekről is), ennek kapcsán kérdéseket világosan megfogalmazni. Legyen képes a történelmi időben történő sokoldalú tájékozódásra. Legyen képes a különböző időszakot bemutató történelmi térképek összehasonlítása során a változások (pl. területi változások, népsűrűség, vallási megosztottság stb.) hátterének feltárására. Legyen képes a nemzet, a kisebbség fogalmának és a helyi társadalom fogalmának szakszerű használatára, tudjon érvelni a társadalmi felelősségvállalás, illetve a szolidaritás fontossága mellett. Legyen képes átlátni a nemzetgazdaság, a bankrendszer, a vállalkozási formák működésének legfontosabb szabályait. Legyen képes munkavállalással összefüggő, a munkaviszonyhoz kapcsolódó adózási, egészség- és társadalombiztosítási kötelezettségek, illetve szolgáltatások rendszerét átlátni.
--	---